

JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM

BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KAR

S Z E G E D

„A szerkesztő bácsi postája”

A „jó gyermek” képe *Az Én Ujságom* című gyermeklapban a századfordulón

Készítette: *Balogh Lídia*
kommunikáció/B szak

Témát adta: *dr. Ilia Mihály*

1998

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető	2
1. Pósa Lajos és Az Én Ujságom	3
1.1 Pósa Lajos élete	3
1.2 Az Én Ujságom előzményei és története	7
1.2.1 A magyar gyermekirodalom Az Én Ujságom előtt	7
1.2.2 Az Én Ujságom Pósa Lajos szerkesztésében	8
1.2.3 Az Én Ujságom Pósa Lajos halála után	11
1.3 Az Én Ujságom és az olvasók	11
1.3.1 Az olvasók köre	11
1.3.2 Kapcsolattartás az olvasókkal	13
2. Az Én Ujságom világképe	15
2.1 A „szerkesztő bácsi” postája	15
2.1.1 „Bácsi” vagy „néni”?	15
2.1.2 Levélíró gyerekek	16
2.1.2.1 Bertuka levele	18
2.1.3 A „szerkesztő bácsi” válaszai	19
2.1.3.1 Levelezés a levelezésről	19
2.1.3.2 Csak Napóleont ne!	21
2.1.3.3 „Száz meg száz gyermekarcz mosolyog felém”	23
2.1.3.4 Kisfiúk és kislányok	24
2.1.3.5 A kedves szülők és testvérek	26
2.1.3.6 A jó gyermek – a „szerkesztő bácsi” szerint	28
2.1.3.7 A hazaszeretet tüze	30
2.1.3.8 Magyar érzelem, magyar nyelv, magyar név	33
2.1.3.9 Madár a kalickában	34
2.2 Történelmi lecke kisfiúknak és kislányoknak	36
3. Vélemények Pósa Lajosról és Az Én Ujságomról	43
Jegyzetek	47
Felhasznált irodalom	48

Bevezető

Az *Én Ujságom* – mely 1889-ben indult – az első nagy példányszámú, hosszú életű gyermeklap volt a magyar sajtótörténetben. A lapot – fénykorában – az a Pósa Lajos szerkesztette, aki nemcsak Az *Én Ujságom*on keresztül, de óvodai és iskolai tankönyvekben tömegével szereplő verseivel-meséivel is nevelte az akkoriban felnövekvő nemzedékeket. A lap hatása azonban – a sors különös játéka folytán – túlnőtt saját korán (az első világháború kitöréséig tartó időszakon), s talán ez az, ami ma még érdekesebbé teheti számunkra. Mind az első, mind a második világháborút követő ínséges időkben – még az ötvenes években is – Az *Én Ujságom* régi kötetei ugyanis sok családban újra a gyermekek kezébe kerültek (már amennyi kötet megmaradt). A szülők, nagyszülők egykori kedves újságja – teljesen megváltozott világban – újabb generációk olvasmánya lett.

Dolgozatom, mely erről a mára már lassan feledésbe merülő, egykor páratlan hatású lapról szól, három részre tagolódik. Az *első* fejezet Pósa Lajosról és az általa szerkesztett gyermeklapról, Az *Én Ujságom*ról szól (különös tekintettel a lap és az olvasók kapcsolatára). A *második* fejezetben a lap ideológiájának bemutatására teszek kísérletet két rovat – „A szerkesztő bácsi postája” és az „Emlékezünk régiekről” – bőséges példaanyaggal illusztrált elemzésén keresztül. (Az elemzés keretében Az *Én Ujságom* három kötetében – *1900. II. féléve; 1901. I. és II. féléve* – vizsgáltam az említett rovatokat). A *harmadik* fejezet a Pósa Lajossal, illetve Az *Én Ujságom*mal kapcsolatos nézeteket mutatja be (főként kortársak véleményét, mivel Pósa halála után kevesen szenteltek figyelmet munkásságának).

A dolgozatban *eltérő szedéssel* és *hivatkozási* formával különböztetem meg Az *Én Ujságom*ból és a más forrásokból származó idézeteket: Az *Én Ujságom*ból vettek kisebb betűmérettel, behúzással jelölöm, hivatkozásként pedig csak az évfolyamot, kötet- és lapszámot adom meg.

1. Pósa Lajos és Az Én Ujságom

1. 1 Pósa Lajos¹ élete

Pósa Lajos 1850. április 9-én született Radnóton (Gömör vármegyében). Szülei, Pósa Antal és Kovács Mária református vallású, paraszti életmódot folytató nemesek voltak (mint a faluban szinte mindenki). Két fiuk közül a fiatalabb, Károly, gyermekkorában meghalt. Lajost – öccse halála után egyedüli gyermekként – édesanyja nevelte: az apa, Pósa Antal, ugyanis „szertelen mulatozásaival eltékozolta vagyonát, s feleségét elhagyva csikósgazda lett” (TÓTH 1936, 4).

Pósa Lajos „szelíd, szófogadó gyermek volt, mindig az anyja körül játszott, csínytevéseken sohasem törte a fejét, a falusi iskolában a legjobb tanuló volt, nem felmondta, de szavalta leckéjét” (GYÖNGYÖSI 1919, 25). A tanító és a lelkész tanácsára Pósa Antalné középiskolába küldte fiát (belenyugodván, hogy „pap lesz belőle”): Pósa Lajos a gimnázium első hat osztályát Rimaszombaton, az utolsó kettőt pedig Sárospatakon végezte. Majd ugyanitt beiratkozott a főiskola első, teológiát megelőző évfolyamára. Egy év eltelté után azonban (anyja beleegyezését megszerelve) megvált Sárospataktól, és Pestre költözött. Eleinte kisebb lapok riportereként dolgozott, majd az 1873/74-es tanévtől a bölcsészkar hallgatója lett. Az egyetemi évek állandó anyagi gondok közepette teltek el: a tanulás mellett óraadással, újságírással próbálta fenntartani magát. Rendszeresen írt – többek között – a Tóth Kálmán által szerkesztett satirikus hetilapba, a *Bolond Miskába*, valamint Cserhátoni *Ellenőrijébe*.

A tanári oklevél megszerzése után egy évig (az 1875/76-os tanévben) fővárosi reáliskolákban magyar nyelvet tanított segédtanárként. De mivel „úgy vette észre, hogy a versírásnak sehogyse kedvez a tanár foglalkozás, otthagyta állását. Visszatért az írói és hirlapírói hallatlan nyomorúsághoz” (GYÖNGYÖSI 1919, 26). A Toldy István által szerkesztett *Nemzeti Hirlaphoz* került, melynek 1881-ig volt munkatársa. 1878-ban megjelent első

verseskötete. Ugyanebben az évben barátjával és földijével, Bodon Józseffel, saját lapot próbáltak indítani, mely azonban – hiába írt hozzá maga Kossuth Lajos is ajánló sorokat – nem bizonyult hosszú életűnek (1878 szeptemberében jelent meg a *Mulattató Ujság* mutatványszáma, 1879 februárjában pedig megszűnt a lap).

1881-ben Pósa Lajost Szegedre hívták, ahol a távozó Mikszáth Kálmán helyét vette át a *Szegedi Naplónál*. Közben rengeteg napi- és hetilapba, valamint folyóiratba írt, vidékiekbe ugyanúgy, mint fővárosiakba. 1882-ben saját gyermekújságot indított, *Jó barát* címmel: a lapban Pósa – saját versein kívül – többek között Benedek Elek, Herman Ottó, Mikszáth Kálmán, Reviczky Gyula és Vajda János műveit jelentette meg (igaz, átdolgozva). A *Jó barát* életét azonban megrövidítette a kortársak véleménye szerint is „silány” kivitel, elterjedését pedig gátolta, hogy vidéken jelent meg. Mindössze tizenhét szám jelent meg belőle.²

1883-ban titkára lett a szegedi színháznak, mely azonban 1885-ben leégett: Pósa ezután évekre állás nélkül maradt, újra írásból tartotta fenn magát. Egyre-másra jelentek meg hazafias költeményeket, „nótá”-kat és gyermekverseket tartalmazó kötetei, így hamarosan országos hírnévre tett szert. Jórészt gyermekverseinek köszönhette a népszerűséget, melyek írására az anekdota szerint Mikszáth Kálmán buzdította, mondván: „Gyermekverseket írd, mert nótákból legfeljebb elmerenghetsz a holdvilágnál, a gyermekversekből egy kis pecsenye, bor is kerül kenyered mellé asztalodra” (GYÖNGYÖSI 1919, 28).

1889-ben a Singer és Wolfner Kiadó – mely 1885-ben kezdte meg működését, s csakhamar a magyar irodalmi élet fontos tényezőjévé vált – Budapestre hívta Pósa Lajost, egy új gyermekújság, *Az Én Ujságom* szerkesztőjének. (A kiadó 1889-ben indította el a *Filléres Könyvtár* című ifjúsági könyvsorozatot is, melynek ugyancsak Pósa lett a szerkesztője.) A búcsúzó Pósa Lajost „Szegeden arany tollal tisztelték meg, eljöttekor pár száz gyermek arcképéből albumot nyújtottak át neki s a város intelligentiája búcsúünnepet rendezett tiszteletére” (SZINNYEI 1906, 62).

Pósa Lajos körül még a szegedi bohém években irodalmi – pontosabban: „korcsmai” – asztaltársaság alakult ki, az úgynevezett „Pósa-asztal”, mely a névadó Budapestre költözése után sem bomlott fel: székhelyüket a fővárosban az Orient Szállóba tették. A „Pósa-asztal” – melynek tagjai közé tartozott Gárdonyi Géza, Lőrinczy György, később Lampérth Géza és Szabolcska Mihály is – a kilencvenes években a magyar irodalmi élet egyik számontartott csoportja volt. (Állandó cigányzenészük – még Szegedről – Dankó Pista volt.)

Noha Pósa Lajos páratlan népszerűségét elsősorban gyermekverseinek és Az Én Ujságomnak köszönhette, felnőtteknek szóló költészete is hozott – rácáfolva Mikszáthra! – némi „bort az asztalra”. Kortárs életrajzírója, Szinnyei József megemlíti, hogy Pósa „... a gyermekköltészet mellett kiválóan a hazafias lyrát műveli, nevezetes politikai események alkalmával gyakran adva kifejezést a hazafiérzésnek. Ilyenmő költemények lelkesítő hatása alatt határozta el és kötelezték magukat a gyorokménesi szőlőbirtokosok, hogy a költőt minden évben Lajos napján egy hordó ménesi borral tisztelik meg. Az első évi tiszteletadót 1896. külön küldöttség művészileg faragott hordóban adta át egy írói estélyen az u. n. Pósa-asztalnál” (SZINNYEI 1906, 62).

A kritikusok azonban nem dédelgették ennyire: rajongói keserűen állapítják meg, hogy az egyetlen hivatalos elismerés, mit életében kapott, „mindössze” az volt, hogy költői működéséért a Petőfi Társaság tagjává választották (1892-ben).

Pósa 1893-ban, az Otthon-kör³ egyik rendezvényén ismerkedett meg későbbi feleségével, az akkor mindössze tizennyolc éves Andrássy Anna Lídiával, aki azonban már férjes asszony volt (Ihász György szerkesztő neje). 1900-ban, sok viszontagság után, Pósa Lajos végre feleségül vehette Lídiát, akiben nem csak a magánéletben lelt társra, de aki „vele egy gondolkodású munkatársa” is lett. Lídia már házasságkötésük előtt is segített Pósának Az Én Ujságom szerkesztésében (a levelezési ügyeket intézte), és írt is a lapba. Ezenkívül az *Új Időkben* és a *Magyar Lányok* című hetilapban jelentek meg rendszeresen írásai. (Ez utóbbi lap

– szintén Singer és Wolfner kiadvány – serdülő leánykáknak szól, és szellemiségében Az Én Ujságom folytatása volt.) Több, gyermekverseket és meséket tartalmazó kötete is megjelent⁴, valamint a *Nép* című napilap gyermekrovatának vezetője volt.

A Pósa-házaspárnak nem született gyermeke – noha, egyes vélemények szerint, Pósa Lajos „a legboldogabb apa volt, mert a magyar gyermekek százazrei szerették” (GYÖNGYÖSI 1919, 189).

A házasságkötés utáni évben (1901-ben) Pósat nagy csapás érte: meghalt szeretett édesanyja. Feleségével ezután Radnóra költöztek, a megüresedett szülőházba, de egy év eltelte után visszatértek Budapestre. A szülőföld azonban továbbra is sokat jelentett Pósa számára: a kötődés erősségét mutatja, hogy amikor évekkel később egy tűzvészben leégett a radnóti ház, a csapás következtében a költő amúgy is ingatag egészségi állapota végképp megromlott (vesebaj és asztma gyötörte). 1913-ban, orvosai tanácsára, Törökbálintra utazott „enyhe levegőre”, de „...mikor az első este valamelyik odavaló siheder bekiáltotta udvarokra: »Mode, kum há«, e sváb beszédre elképedt. Másnap a falun végig menve magyar szót nem hallott, de a harmonika annál jobban hangzott, a leányok járták a ceperl-táncot, elrémülve kiáltott feleségének: »Vigyen el innen! Hová kerültem! Én itt meghalok!«” (Gyöngyösi 1919, 217).

A halál azonban csak a következő év nyarán, 1914. július 9-én érte utol. Súlyos betegen még részt vett a negyvenéves költői jubileumára rendezett ünnepségen (május 7-én), amikor a Városligetben 50 000 gyerek vonult fel tiszteletére: „Pósa Lajos ezen a napon a magyar gyerekek királya volt” (LŐRINCZY 1922, 133).

Halála után megkezdődött műveinek gyűjteményes kiadása, több posztumusz kötete is megjelent: például 1920-ban a *Lidike* című, melyet a költő özvegye adott ki, a hozzá írott versekből.

„Népdal”-ai közül több százat megzenésítettek: a legtöbbjét Dankó Pista és Lányi Géza, néhányat Bartók Béla (!).

Pósa Lajos műveiből fordítottak angol, német, francia, román és szlovák nyelvre is.

1. 2 Az Én Ujságom előzményei és története

1. 2. 1 A magyar gyermekirodalom Az Én Ujságom előtt

A XIX. utolsó évtizedéig igen sok – mintegy százötven – hazai gyermeklap-próbálkozásról tudunk: ezek a lapok általában rövid életűek és kis példányszámúak voltak, a bennük közöltek pedig legtöbbször nemhogy nem értékesek, de egyenesen értékelhetetlenek voltak. A kortársak egybehangzó véleménye szerint „érzelgős és selejtes fordítások” és „magyar kontármunkák” uralták a gyermekirodalmat.

Néhány lapot érdemes megemlíteni: a Szabó Richard szerkesztésében 1859-től 1867-ig megjelenő *Gyermekbarátot* (különösen Dienes Lajos meséi miatt); Kalocsa Róza *Méhecskéjét* (Beöthy Zsolt és Majthényi Flóra írásaival), mely 1867-ben indult, s alig egy esztendőt ért meg; Pósa Lajos már említett *Jó barátját*; valamint két viszonylag nagy népszerűségnek örvendő lapot – „Forgó bácsi” *Kis Lapját* és Dolinay Gyula *Hasznos Mulattatóját*. (A két utóbbi lap valóban törekedett valamiféle színvonalra, de túlsúlyban voltak bennük a fordítások.) Dolinay Gyula érdeme a *Hasznos Mulattatón* és a szintén általa szerkesztett *Leányok Lapján* kívül az, hogy népiskolai és ifjúsági könyvtárak berendezésére buzdított.

1888-ban a parlamentben felszólalt egy fiatal erdélyi képviselő, Benedek Elek, és a magyar gyermekirodalom támogatására szólította fel az ország közvéleményét. A néhány évvel korábban (1885-ben) alakult Singer és Wolfner kiadó cég vállalta fel ezt a feladatot (illetve ismerte fel a gyermekirodalomban rejlő lehetőséget): a következő évben elindították a *Filléres Könyvtár* című ifjúsági könyvsorozatot, és Pósa Lajost – akit a kiadó egyik alapítója, Wolfner József személyesen ismert Szegedről – Budapestre hívták, hogy Benedek Elekkel együtt szerkessze induló gyermeklapjukat.

1. 2. 2 Az Én Ujságom Pósa Lajos szerkesztésében

Az Én Ujságom című „képes irodalmi gyermeklap” első száma 1889. december 15-én jelent meg, alapító szerkesztői Benedek Elek és Pósa Lajos voltak (később Pósa Lajos egyedül szerkesztette a lapot). A lap előfizetőinek száma rögtön a mutatószám elküldése után 3500-ra ugrott: ez akkoriban páratlanul magasnak számított. (Az Én Ujságom sikerét „megérezte” az akkoriban működő többi gyermeklap is: előfizetőik közül sokan „átpártoltak”). A századfordulóra pedig:

... előfizetőinek száma a tízezret már meghaladta. Nagy elterjedését „Az Én Ujságom” leginkább maguknak a gyermekeknek köszönheti, a kik egymással vetélkednek, hogy ismerőseik körében mennél több előfizetőt szerezzenek számára.

(1901/I, 18)

A lap hetente egyszer jelent meg – noha sok kis olvasó hön áhította, hogy „vajha Pósa bácsi már egyszer rászánná magát és mindennap küldené az ő ujságját” (TÁBORI 1900, 13). A budapesti előfizetőkhez szombaton, a vidékiekhez pedig vasárnap jutott el Az Én Ujságom. A lap általában 16, ünnepek alkalmával 20–24 oldalon jelent meg. Az oldalszámítás félévente indult: félévente lehetett a kiadónál „díszes bekötésre való táblát”-t rendelni, melybe Az Én Ujságomnak „épen 26 száma köthető bele”. (A kiadó azért ajánlotta a táblát előfizetőinek, „mivel »Az Én Ujságom« becses közleményei megérdemlik a díszes bekötést, és mivel a tábla különben is nagyon olcsó”.)

Az Én Ujságom előfizetői minden évben megkapták *Az Én Ujságom Naptárát*: a zsebkönyv alakú, tetszetős kivitelű kiadvány a naptár-részen kívül verseket, elbeszéléseket, fejtörőket is tartalmazott.

A lapban verseket, meséket, elbeszéléseket, fejtörőket és sok, valóban művészi igényű képet és rajzot találhattak az olvasók. Az Én Ujságom illusztrátora időközben Mühlbeck

Károly lett, a „jeles fiatal festő művész”, „derék, szorgalmas, nagytehetségű piktor”, aki nagyrészt a lapnak köszönhette hírnevét:

Mióta Az Én Ujságom képeit pingálja, nagyon fölkapták. Majd minden, gyermekeknek való könyvbe ő vele rajzoltatják a képeket.

(1900/II, 179).

Több író, költő is Az Én Ujságom révén vált ismertté: például Lampérth Géza, a századforduló népszerű költője; Sebők Zsigmond, a „Maczkó úr utazásai”-nak szerzője vagy Móra Ferenc, akit Pósa Lajos fedezett fel mint ifjúsági író. (Mórát 1903-ban, Szegeden ismerte meg, ahol mindketten részt vettek Dankó Pista temetésén: Pósa az ünnepi beszédet mondta, Móra pedig a Szegedi Napló tudósítójaként volt jelen.)

Az ifjú „felfedezettek”-en kívül a kor sok ismert írója-költője szerepelt Az Én Ujságom szerzői között: többek között Ábrányi Emil, Cholnoky László, Gárdonyi Géza, Herczeg Ferenc, Jókai Mór, Kóbor Tamás, Krúdy Gyula, Lux Terka, Mikszáth Kálmán, Szép Ernő, Thury Zoltán. Műveik azonban nem eredeti formájukban, hanem Pósa Lajos által némileg átdolgozva jelentek meg a lapban. Gyöngyösi László így mutatja be Pósa szerkesztői munkáját: „Legelőször jött a kézirat elolvasása, vizsgáló, kémlelő szemmel. Költői-e, meleg-e, nincsen-e benne olyasvalami, amely a gyermek érzékeny, ártatlan lelkét durván érintené, akárcsak annyi, mint a tükörrre érő lehellet? ... Herczeg Ferenc, Jókai Mór egyes kéziratái sem jelenhettek meg ilyen fogyatkozás mellett. ... »Ti lehet, hogy tudjátok – szokta volt ilyenkor mondani – de, én érzem, nem ide való, s ennek jobban hiszek.« Ez elvéből kifolyólag sorra vette a kéziratokat, ahol ilyen hibát látott, átalakította, a magyarság ellen elkövetett hibákat gyomlálgatta páratlan lelkiismeretességgel. Ez volt a második állomás. A harmadik állomás a kinyomtatott ívek korrekturája volt. ... E munkája is szorongó lelkiismeretességgel történt. Szemére is vetették, hogy zsarnoki önkénnyel bánik el a kéziratokkal...” (GYÖNGYÖSI 1919, 32).

Az *Én Ujságom* minden számában volt levelezési rovat: a „Szerkesztő bácsi postája”. Az utolsó oldalon általában néhány reklám is helyet kapott: óraadó tanárok, gyermekszabók, gyermekbútor-készítők, gyermekorvosok, gyermekszanatóriumok, gyermektápszerek, gyógykészítmények, játékszerek forgalmazói, szakácskönyvek kiadói ajánlották magukat a szülők figyelmébe. Ugyanitt szerepeltek a Singer és Wolfner cég saját kiadványainak – pl. a *Magyar Lányok* című hetilap, a *Filléres Könyvtár* könyvei stb. – hirdetései is. Például:

SZÉP KÖNYVEK, JÓ KÖNYVEK.

Tartsa föl az ujját, a ki a szép könyvet, jó könyvet szereti!

Nini! minden gyermek föltartja! Jól van, jól: hát mindnyájan szeretitek. No ha szeretitek: válogathattok belőle tetszések szerint. Így karácsony táján tele van a könyves bolt szebbnél-szebb, jobbnál-jobb könyvvel. A magyar gyermek most már magyar lélekből fakadt, tiszta magyar nyelven írt könyvet kap a kezébe. Lelkes magyar költők, magyar írók kigyomlálgatják a magyar gyermekirodalom kertjéből az idegen gyomot s ültettek helyébe hazai virágot.

Singer és Wolfner bácsiknak köszönhetjük ezt az örvendetes haladást. Föltették magukban, hogy egészen kiszorítják az idegent. Most megint szebbnél-szebb könyvekkel kedveskednek a magyar gyermekvilágnak...

(1901/ II, 401)

Sokatmondóak azok a hirdetések, amelyek – egy-egy új negyedév kezdetén – Az *Én Ujságom* előfizetésére buzdítottak. Visszatérő elemük volt az egészséges önértékelés kifejeződése: „Az *Én Ujságom* tehát a legolcsóbb gyermeklap Magyarországon, de egyszerismind a legnagyobb és legtartalmasabb is”; „nincs jobb barátja, mulattatója, tanítója a gyermekeknek Az *Én Ujságom*nál”. Esetenként itt kaphatott helyet a lap főbb célkitűzéseinek meghatározása is: „...mint mindig, ezután is a nemzeti léleknek lesz az árasztója. Az *Én Ujságom*nak az a legfőbb célja, hogy a magyar gyermekvilágot tanítsa meg magyarul érezni, magyarul gondolkozni. Pósa bácsit, a szerkesztőt, ebben a magasztos feladatában lelkesedve segíti az irodalomnak minden számottevő munkása.”

1. 2. 3 Az *Én Ujságom* Pósa Lajos halála után

1914 nyaratól Gaál Mózes vette át a lap irányítását, mely – időközben többszöri szerkesztőváltáson átesve – egészen 1944-ig működött. (1919-ben egy rövid időre – augusztustól decemberig – szünetelt Az *Én Ujságom* kiadása.) 1936-tól Altay Margit, majd Zsigray Julianna, és végül Ölbey Irén volt a lap szerkesztője. Az utolsó szám 1944. október 14-én jelent meg.

A közelmúltban történt egy kísérlet a lap felélesztésére: 1988-ban a Móra Könyvklub *Az én újságom* címmel irodalmi gyermekújságot indított, mely évente öt alkalommal jelent meg. A lap csak néhány évfolyamot ért meg, és sikere sem volt elődjéhez mérhető.

1. 3 Az *Én Ujságom* és az olvasók

1. 3. 1 Az olvasók köre

A lapnak a századfordulón körülbelül tízezer előfizetője volt, e mögött azonban sok tízezernyi olvasót sejtethünk. Az *Én Ujságom* – eredeti célkitűzése szerint – mindkét nembeli, 6–10 éves gyermekeknek szólt. Valójában azonban sokszor az egész család olvasta, mint az a Szerkesztő bácsi postája című levelezési rovat üzeneteiből is kiderül.

Boldog napod az, mint írod, még ma is, gimnáziumi növendék korodban, mikor Az *Én Ujságom* megjelenik és olvashatod. ... Vannak sokan, a kik gimnáziumi ötödik, hatodik osztálybéli korukban sem tudnak tőle megválni.

(1900/II, 211)

Örvendek, hogy oly nagyon szeretitek Az *Én Ujságomat*. Annak is örvendek, hogy Az *Én Ujságom*nak minden számát elolvassa édes apa is. Add át édes apának üdvözlömetem.

(1901/I, 212)

Nagyon örvendek, hogy édes anyád is olvassa veled együtt Az *Én Ujságomat* és hogy oly nagy örömét leli benne. Édes apádnak s derék nevelődnek hasonló jó kívánságát hasonló jó kívánsággal viszonzom.

(1901/I, 345)

Örvendek, hogy Az Én Ujságom nemcsak neked tetszik, hanem kedves szüleid is nagy szeretettel olvasgatják.

(1901/I, 377)

Kedves kis gyerek lehet az a te öcsikéd, Géza, hogy már Az Én Újságom után kapdos. Mutogasd neki a képeket, hadd örüljön az a csöpp kis ficzkó!

(1900/II, 51)

Úgy szeretnék látni benneteket, mikor szombat este körülülitek a nagy asztalt és olvasgatjátok Az Én Ujságomat barátságos, meleg szobában.

(1901/I, 179)

MÓRA István – Móra Ferenc bátyja, aki szintén foglalkozott írással és szintén Pósa Lajos felfedezettje volt – egy iskola könyvtárosaként arról számolt be, hogy a gyermekek legszívesebben Az Én Ujságom köteteit kölcsönözték, és sokszor késedelmesen hozták vissza: „Fogadni merek, de nem fogadok, hogy vagy az apjuk, anyjuk olvassa, vagy más gyereknek kölcsönzik, de annyi szent, hogy az a kötet mind-mind rongyosabban hullong vissza” (MÓRA 1900, 14).

Az Én Ujságomnak az ország minden részén voltak előfizetői. Vélhetően inkább a polgári és nemesi családok járaták gyermekeiknek a lapot, bár a szerkesztői üzenetekben elvétve találunk utalást arra, hogy inasokhoz, „pusztai gyerekek”-hez és a munkásnegyedekbe is eljutott a lap – esetleg lelkes tanítók révén.

Legyetek hálásak derék tanítótokhoz, ki a ti javatokat szeretettel munkálja minden áldott nap. Mint irod, még Az Én Ujságomat is ő járja nektek, szegény munkások gyerekeinek és ő olvassa föl belőle ott az angyal földi iskolában a meséket, verseket, történeteket. Szeressétek, tiszteljétek ezt a jóságos, derék tanítót, a ki szívének szeretetével ölel át mindnyájatokat.

(1901/I, 179)

1. 3. 2 Kapcsolattartás az olvasókkal

Az Én Ujságom népszerűségében bizonyára nem kis szerepet játszott az, hogy a lap és az olvasók közötti kapcsolat sokrétű és eleven volt: azaz, a lap kiadói és készítői nagyon hatékonyan művelték azt, amit ma „public relations”-tevékenységnek hívunk.

Először is – ezt ma már talán nehéz elképzelni –, a kis olvasók előtt szinte bármikor nyitva állt a lehetőség, hogy „Pósa bácsi”-val, aki egyszemélyben jelképezte Az Én Ujságot, személyesen találkozzanak. GYÖNGYÖSI László megemlékezik róla, hogy Pósa Lajos „... páratlan hatással volt a gyerekseregére. Szeretettel emlegették nevét, szeretettel vágyódtak látására” (GYÖNGYÖSI 1919, 189). Több anekdotát is felidéz arról, hogy Pósa bácsi mennyire „intézményé” vált a korabeli Budapesten:

„Egy kolozsvári nagyszemű kisgyerek, aki az ábét (sic!) is alig tanulta végig, rimánkodik édes apjának, hogy mégis vigye el édes szülője Budapestre. Az apa kissé haragosan rászól:

– De minek is akarsz te minden áron odamenni?

– Vigyen el édes apám Kossuth Lajos sírjához és Pósa bácsihoz! – mondja a gyerek kipirúlt arccal, aki Az Én Ujságomból tanulta a magyar történelmet (GYÖNGYÖSI 1919, 188).

„Rendes gyerekfogadó napja volt Pósa bácsinak a szerda. Ilyenkor állítottak be hozzá a kis csemeték, s örömtől sugárzó arccal távoztak el tőle, mert nemcsak verseiben, hanem a mindennapi életben is értett a gyermekek nyelvén. Ezek többnyire szavalni is akartak verseiből, de ha kellőképpen elő nem készítik őket, rendesen belesülnek, mert csak szüleik előtt vagy családi körben megy ez jobban. Ilyen esetekben mindig meg tudta vigasztalni az ő aranyos, jó szívével az elpityeredő kicsinyeket. De egy alkalommal kellőleg előkészített három csöppség állított be hozzá, akik kereken kijelentik, hogy szavalni jöttek ide. Hát szavaltak; kettőt, ötöt, hetet ... De végre is kifogytak a tudományból. A legöregebb szörnyen

restelte, hogy ő is ilyen pórul járt, s mindenáron szeretett volna még valami különös dolgot mutatni be Pósa bácsinak. Eszébe is jutott az a valami, mert hirtelen kiderült az arca.

– Pósa bácsi, tudok én bukfencet is vetni!

Pósa bácsi nevetve biztatta.

– Lássuk, no hát lássuk!

Meg is vetette a bukfencet ott a szerkesztőség közepén rendesen. De alig tápázkodott fel, a két csöppség szava hangzott fel, aki a világért sem akartak hátul maradni.

Ők is bukfencet mutattak, ahogy tőlük tellett, Pósa bácsinak csak úgy hullott a könnye a nevetéstől és még valami más egyébtől, amit ő érzett a legjobban, aki annyira szerette a gyermekeket” (GYÖNGYÖSI 1919, 189).

Az olvasók aktivizálásában nagy szerepet játszottak Az Én Ujságom által szervezett jótékonyági akciók: például a lap szerzői által tartott felolvasóestek (melyek bevételét valamilyen nemes ügy támogatására fordították) és a szegény vagy beteg gyermekek javára történő gyűjtések. A felolvasások vonzereje természetesen a személyes találkozás lehetősége volt, ám a gyűjtések is lázba tudták hozni a gyerekeket. 1896 tavaszán például Pósa bácsi egy szegény özvegyasszony nevében fordult olvasóihoz, akinek két beteg gyermekén csak az segített volna, ha gyógyfürdőre utazhatnak. A gyűjtést nyolc hét után zárták le, addigra annyi adomány gyűlt össze, hogy a feléből a beteg fiú és lány – a fürdőkúra után – édesanyjával a tengerpartra utazhatott erősödni, a befolyt összeg másik felét pedig takarékpénztárban helyezték el számukra, hogy jövőre ugyanezt megismételjék. Az Én Ujságom a gyűjtés ideje alatt több alkalommal négyoldalas mellékletben közölte az adakozók névsorát. A sort egyébként – jó példát mutatva – maga a szerkesztő bácsi, a lap kiadói és gyermekeik nyitották.

A olvasók és a lap közötti kapcsolat fenntartásában kiemelkedően fontos szerepet játszott a levélírás, illetve a levelezési rovat. „A szerkesztő bácsi postája” általában az utolsó előtti oldalon kapott helyet, körülbelül egy hasábnyi terjedelemben, és egy-egy számban

általában nyolc-tíz, de legalább három-négy gyermek levelére tartalmazott választ. A néhány mondatos üzenetekben szerepelt a gyermek(ek) teljes neve – illetve, ha a „szerkesztő bácsi” úgy ítélte meg, hogy válaszában tartalma valamilyen szempontból kellemetlen lehet az érintetteknek, akkor csak rövidített név. (Mai szemmel nézve, talán gyakrabban is élhetett volna ezzel a lehetőséggel, mint tette.)

Az „Szerkesztő bácsi postájában közölt üzenetek – mint erről a következőkben szó esik – egyszersmind a lap ideológiáját rögzítő dokumentumok is.

2. Az Én Ujságom világképe

2.1 A „szerkesztő bácsi” postája

2.1.1 „Bácsi” vagy „néni”?

Az Én Ujságom levelezési rovatának vizsgálatakor először is egy meglepő kérdés merül fel: ki is volt tulajdonképpen a „szerkesztő bácsi”? És „bácsi” volt-e egyáltalán? Tóth Laura ugyanis megemlíti Pósa Lajosról szóló doktori értekezésében, hogy a levelezési rovat „vezetője” a szerkesztő felesége, Lídia volt – sőt, már a házasságkötést megelőző időszakban is segített Pósának a gyermekekkel való levelezés bonyolításában. Hogy valójában mit jelentett ez a segítség – azaz, hogy a válaszokat Pósa írta-e, ahogy a gyermekek gondolták, vagy sem –, valószínűleg sosem fog kiderülni. Akárki is írta az üzeneteket, tény, hogy nem „lóg ki a lóláb”: azaz, a „szerkesztő bácsi” leveleinek stílusa, hangvétele és az általuk közvetített értékrend megfelel annak a stílusnak, annak a hangvételnek és annak az értékrendnek, ami Pósa verseire és prózájára jellemző – bár ez magyarázható lenne férj és feleség lelkialkatának és gondolkodásmódjának rokonságával is, és ezt a fajta lelki rokonságot a kortársak nem mulasztották el hangsúlyozni a Pósa-házaspárról szólva.

Annyit azonban leszögezhetünk: akárki is volt a „szerkesztő bácsi” – férfi vagy nő, netán androgün – ő is csak ember volt. Sablonos helyzetekben sablonos válaszokat adott, néha szórakozott volt: összecserélte, eltévesztette az üzenetben megszólított gyerekek keresztnévét. Egyes lapszámokban – főleg a nyáriakban és a karácsony körüliekben – derűs, kedves hangú válaszokat írt, máskor viszont előfordult, hogy rendreutasító, „pikírt” volt a gyerekekkel. A „szerkesztő bácsi” reakciói néha meglepőek és következetlenek – vajon egyvalaki volt szeszélyes vagy két házastárs között voltak árnyalatnyi nézetkülönbségek? A gyermekek mindenesetre rendületlenül hittek és bíztak a „szerkesztő bácsi”-ban, és buzgón írták hozzá leveleiket.

2. 1. 2 Levélíró gyerekek

Az Én Ujságom olvasói által írt levelek keletkezési körülményeiről képet kaphatunk Kosztolányi Dezső esszéjéből, melyet 1914-ben – huszonkilenc éves korában – írt, az akkor még élő Pósa Lajoshoz: „... ön volt az, akihez öt éves koromban, életemben először levelet írtam. Nem volt semmi mondanivalóm, kérdezni se akartam semmit, de szükségét éreztem, hogy önhöz forduljak. Az anyám vastag ceruzával megvonalazott egy árkus fehér papírt. Abba a vonalkalickába kellett volna beírnom ákombákom betűimet. Csakhogy a tollamra nem jött gondolat. Akkor éreztem először, milyen furcsa a levélírás internacionális szokása, az, hogy egy távollévő emberhez beszélünk, mintha egész közel lenne, és az, hogy egyáltalán írunk. Szemérmetlennek tartottam az írás őszinteségét. Az anyám az apámmal gondosan megbeszélte a levél tartalmát és szövegét, aztán diktálni kezdett. Bátorodom – emlékszem –, ez volt az első szó. Még nem értettem, mit jelent a bátorodom, de ma sem mondhatom el, mennyire meghatónak, fönségesnek, hősinek, »nagyos«-nak tartottam” (KOSZTOLÁNYI 1958, 24).

A „szerkesztő bácsi” egyébként feltűnően gyakran küld üzeneteiben üdvözetet a gyermekek „édes anyjára”-nak, „édes apjára”-nak vagy „kedves nevelőjére”-nek: ilyenkor olyan olvasói levelet sejtethetünk a háttérben, melyben az említett felnőtt előzőleg már üdvözölte a „szerkesztő bácsi”-t, aki, tehát, csak viszonyozza az anya, apa vagy nevelő figyelmességét. S az is valószínű, hogy ezek a hozzátartozók az esetek nagy részében – akárcsak a Kosztolányi-családban – aktív szerepet vállaltak a levelek létrehozásában, de legalábbis gondosan „lektorálták” azokat. Erről árulkodik sok, a gyermeki gondolkodástól idegen fordulat (mint a „bátorkodom”), melyet a „szerkesztő bácsi” gyakran – de mindig kedvesen – szóvá is tesz:

Azt kérditek, hogy nem lesztek-e terhemre, hogyha Budapestre jöve meglátogattok? Ugyan, ugyan, hogy is kérdezhetek ilyet? Hisz jól tudjátok, hogy én szeretettel fogadom a jó gyermekeket.

(1900/II, 115)

„Többet már nem írok, nehogy untassam a szerkesztő bácsit...” ezt írod szórul-szóra leved végén. De az egész levél olyan rövid, ... hogy bizony, bizony nem untattál volna, ha három annyi lett volna is. Csak írd bátran, ha van valami mondani valód; nekem a gyermeklevelek sok örömet szereznek.

(1900/II, 386)

Kérsz: engedjem meg, hogy te is írhasd nekem levelet. Nem kell ahoz külön engedelem ... Írd, amikor kedved tartja. Nekem a ti kedves, gyermeki jószággal írt leveleteket olvasgatni csupa gyönyörűség.

(1900/II, 386)

A „szerkesztő bácsi” csak akkor haragudott meg, ha a felnőtteskedő fordulat nyelvhelyességi hibát tartalmazott:

Igy kezdted levedet: „Nem tudom, nem-e vagyok nagyon bátor...” Mikor ilyet olvasok, olyan, mintha a fogamat húznák. Magyar ember ezt így írja: „Nem tudom, nem vagyok-e nagyon bátor...” Máskor jobban vigyázz az ilyenre.

(1900/II, 243)

A „szerkesztő bácsi”-nak író gyermekek nemcsak azt érezték „nagyos” dolognak, hogy leveleznek valakivel (aki ráadásul országos hírvé, népszerű és felnőtt), hanem önmagában azt is, hogy gyermek létükre újság jár nekik (ebből a szempontból telitalálat a lap címe, mely szintén ezt hangsúlyozza):

Édes apának mindennap érkezik ujsága; te is szeretnéd, ha Az Én Újságom mindennap megjelenne. Sok volna egy kicsit, kedves Saroltám. Annyi verset, annyi mesét, annyi történetet összeírni mindennap. De meg nem is volna jó. Minek nektek mindennap ujság? Elég nektek bőségesen, ha hetenként egyszer bekopogtat Az Én Ujságom. Ha figyelemmel, gondosan olvasgatjátok: találhattok ti, gyermekek Az Én Ujságomban egy egész hétre valót.

(1900/II, 148)

Mint az a „szerkesztő bácsi” bácsi üzeneteiből kiderül, sok gyermek kérte levélben, hogy Az Én Ujságom címszalagján a saját neve szerepeljen (és ne a szüleié, akik előfizették). Ezeket a kéréseket szívesen teljesítették, ám a „szerkesztő bácsi” fontosnak tartotta, hogy a gyermekek tisztában legyenek a valós viszonyokkal:

... Még csak azt kérdezem: mért írtad a neved alá ezt: előfizető. Azt hiszem: tévedsz. Te az Én Újságomnak „olvasója” vagy, az előfizető édes apád. Nincs-e igazam? Csak iparkodjál ezután is, Lajkó.

(1900/II, 19)

2. 1. 2. 1 Bertuka levele

Az Én Ujságom 1901-es évfolyamának 9-edik (február 24-ikén megjelent) számában, a „Szerkesztő bácsi postájá”-ban a következő üzenetet olvashatjuk:

Boncza Bertuka.

Sokszor kell még neked, kis lányom, a papíroson betűt szántogatni, míg egyenes barázdát tudsz rajta húzni. Sok csipi csóka, friss csicsóka lesz még addig a kertben.

(1901/I, 117)

Az általunk ismert, az irodalmi köztudatba később „Csinszka” néven bevonult Boncza Berta 1894. június 7-én született, a szerkesztői üzenet megjelenésekor tehát körülbelül hat és fél éves volt: így joggal feltételezhetjük, hogy az üzenetben megszólított Bertuka nem más, mint Csucska kis úrnője. S ha igen, akkor Bertuka megfogadta a „szerkesztő bácsi” tanácsát: élete során szorgosan szántogatta a betűt a papíron (hogy „csipi csóka” és „friss csicsóka” tényleg volt-e sok a csucsai kertben, arról viszont nincs tudomásunk).

2. 1. 3 A „szerkesztő bácsi” válaszai

2. 1. 3. 1 Levelezés a levelezésről

A „szerkesztő bácsi”-val való levelezés sok gyerek számára – mint az eddigiekből is kiderült – a levelezési kultúra elsajátítása, magának a levelezésnek a gyakorlása volt „A szerkesztő bácsi postá”-jában szereplő üzenetek jelentős része a levelekről szól: külalakjukról, hosszúságukról; illetve arról, hogy a levélíró hol tart, mennyit fejlődött a levélírás „tudományá”-ban:

Nagyon mentegeted magad, hogy rövid levelet írtál. Nem olyan rövid az, kedves hugocskám! Elég az, mert mind elmondtad benne, a mit akartál. Nem szeretem én a nagyon hosszú levelet, mert annak rendesen rövid a tartalma.

(1900/II, 67)

Bizony, öcsém, nem valami szép az írásod. Minthogy azonban magad is őszintén beismered, bizodalمام van hozzád, hogy iparkodni fogsz az írásodat megjavítani. Gyakorold magadat a betűvetésben, én szívesen elolvasom, ha minden héten írsz hozzám egy levelet. Hadd lássam a hétről-hétre való haladásodat.

(1900/II, 227)

Szebben tudnál írni irkapapíron, azt mondod, mert még ilyen rendes levélpapíroson sohasem írtál. Írj csak te már ezután is levélpapírosra: meg vagyok az írásoddal elégedve.

(1900/II, 115)

Olyan levelet is szeretnék én már tőled olvasni, Klárikám, a melyik nincs megvonalmazva. Próbáld csak a tollad egyenes vonalba húzogatni, majd meglátod: perczeg az egyenesen is.

(1901/I, 212)

Még hét esztendő se vagy: máris milyen csinosan írsz. De nemcsak a betűket veted szép olvashatóan a papírosra, hanem a mondani valódat is egész ügyesen mondod el. Nagyon örvendek, ha mennél gyakrabban kapok tőled levelet. Mindig örömmel, szeretettel fogom olvasni.

(1900/II, 131)

Az írásod nem rossz, de annyi porzót szórtál rá, hogy mikor fölbontottam a levelet, tele lett porzóval az asztalom. Használj inkább itatós papírost, Miklós öcsém, kitünő bizonyítványodnak én is nagyon örvendek.

(1901/I, 313)

A „szerkesztő bácsi” gyakran meg is pirongatja a levélírókat: az ügyetleneket tréfásan, másokat – az illemszabályok vagy a „szerkesztő bácsi” ízlése ellen vétőket – keményebben:

Irod, hogy a disznótok már hízik. Nincs a ti disznótok olyan kövér, mint az a malacz, a mit leveledben küldesz. Csak az a baj, hogy a te malaczodnak se füle, se farka.

(1900/II, 339)

Azt írod, hogy te még csak a kis betűket ismered és hogyha nagyobb betűket tudsz majd írni: hosszabb levelet küldesz nekem. No, ha ennél is nagyobb betűket írsz, még utóbb a neved se fér le egy oldalra.

(1900/II, 355)

Szebben, gondosabban írj ám! Olyan malaczt küldtél a leveledben, hogy ritkítja párját. Én szeretem a malacot, de nem levélben, hanem az asztalon szép pirosra, ropogósra sülvé. Úgy ám, Pirikém!

(1901/I, 313)

Ejnye, öcsém, de hányi-veti betűkkel irtad meg a mondani valódat! Tán bizony a Szarkaláb király íródeákja akarsz lenni, krikszum, krakszum!

(1901/II, 81)

Ha máskor levelet írtok, ne az édes apa számlájára, hanem rendes levélpapírra írjatok, mert a tiszteletet így adjátok meg.

(1901/I, 147)

Baksa Géza.

Én csak egy s-sel írom a nevemet, kedves öcsém. Mit szólnál hozzá, ha én a te nevedet így írnám: Baksssa, mikor te is csak egy s-sel írod.

(1901/I, 281)

... Szébb levelező lapra írhatnál. Juliska hugom. Azok a maskarás képek nekem nem tetszenek egy csöppet se. Ott ékeskednek már a levelező lapokon a magyar történelem dicső alakjai, a nemzet nagy költői: miért nem azok közül választasz egyet-egyét. Szemnek, szívnek jobban eső.

(1900/II, 163)

Nincs nektek tollatok, téntátok, hogy plajbással írtok levelet? Alig tudtam elolvasni. Nem gondoljátok, hogy a tisztelet, az illendőség is a tintával való írást kívánja?

(1900/II, 210)

A levelezési kultúra részét képezi az alkalmi jókívánságok küldése is. Különböző ünnepek – kiváltképp Lajos-nap, karácsony és újév – alkalmával Az Én Ujságom olvasói nem mulasztották el, hogy üdvözetet küldjenek a „szerkesztő bácsi”-nak. Az üzenetek tanúsága

szerint azonban mindig voltak „lemaradók”: olyanok például, akik Lajos-nap után négy-öt héttel kaptak észbe. A vélhetően kétségbeesett kis levélírókat a „szerkesztő bácsi” igyekezett megnyugtatni:

Késő eső után a köpönyeg, azt mondják; de azt is mondják, hogy a jó kívánság sohase késő.
Köszönöm a jó kívánságot és hasonló jó kívánsággal viszonzom.

(1900/II, 275)

A gondos „szerkesztő bácsi” a gyermekek egészségére is vigyázott: gyakran figyelmeztette a kis levélírókat, hogy vigyázzanak a szemükre.

Ne irogass már este, Mártuskám. A lámpafény mellett való írás ártalmas ám a szemnek. Ne rongáld a lélek tükkrét.

(1900/II, 355)

2. 1. 3. 2 Csak Napóleont ne!

Az Én Ujságom rendszeresen közölt fejtörőket, rejtvényeket – ezek egy részét a gyerekek küldték be. A „szerkesztő bácsi” nem győzte hangsúlyozni, milyen fejtörőt *ne* küldjenek – úgy tűnik, hiába:

... Fejtörőt meg annyit küldenek be, hogy soh'se vagyok szükében. Csak két fejtörőt ne küldj be, ha küldeni akarsz, a Napoleon hatalmát meg Félegyházát, mert ezt minden héten beküldik egy pár százan.

(1900/II, 83)

Jaj, fiam, ezt a rejtvényt minden esztendőben beküldik egy pár ezren! „Napoleon hatalma” meg „Félegyháza” olyan ismeretes már, hogy talán nincs is senki, a ki ne tudná.

(1900/II, 402)

Jaj, Margitkám, mit tettél! Félegyházát küldted be rejtvénynek! Ettől félek én meg a Napoleon hatalmától, mert ezt a két ismeretes fejtörőt már egy pár ezren beküldték Az Én Ujságomba. Gondolj ki, az Isten áldjon meg, valami mást, valami újat.

(1901/I, 297)

Az én nevemet ne foglald rejtvénybe, mert nem közölhetem abban az újságban, a melynek a szerkesztője én vagyok. Találj ki valami más fejtörőt.

(1900/II, 387)

Rejtvényed egész jó; de találj ki mégis egy másikat, mert ez Az Én Ujságomnak a dicsérete; Az Én Ujságom pedig maga magát nem dicsérheti.

(1901/I, 179)

Találjatok ki valami más rejtvényt. Ezt már sokan beküldték. Van a magyar történetnek, magyar irodalomnak annyi dicső alakja, hogy bőségesen választhattok közülök fejtörőnek valót.

(1901/I, 377)

A rejtvények megfejtése körüli problémák gyakran erkölcsi síkra helyeződtek: a „szerkesztő bácsi” például állította a többiek elé azt, aki a „maga emberségéből” – szülő vagy házitanító segítsége nélkül – igyekezett megfejteni a rejtvényt. De ha a testvérek közösen, egymást segítve próbálkoztak, az szintén dicséretes dolognak számított:

Már harmadfél éve járatod Az Én Ujságomat, mint irod, és még egyszer sem küldtél be rejtvény-megfejtést, mert a magad emberségéből nem tudtad megfejteni, másnak a segítségével pedig nem akartad. Addig-addig próbálgattad a rejtvények megfejtésének a módját, hogy végre sikerült a magad erejéből megfejteni. Mennyivel nagyobb most az örömed, mintha édes anyád, édes apád fejtette volna meg.

(1900/II, 355)

Jól van az, hogy együtt fejtitek meg a rejtvényeket testvéreddel, Sárrikával. Te is kitalálsz valamit, ő is kitalál valamit. Képzelem azt az örömet, mikor aztán az egészet helyesen fejtitek meg.

(1900/II, 195)

Azoknak a névsorát, akik beküldték a rejtvények helyes megfejtését, rendszeresen közzétették, ezenkívül minden héten kisorsoltak néhány könyvet a megfejtők között. Gyakran érkezett reklamáció, melyben egy-egy olvasó azt sérelmezte, hogy neve lemaradt a listáról, még gyakoribb volt azonban az, hogy a gyermekek arra panaszkodtak, hogy nem nyertek:

Jó, ha nyertek, de a rejtvényeket ne épen azért fejtsétek meg, hogy nyerjete, hanem, hogy elméteket ezzel is fejlesszéte.

(1900/II, 355)

A pályázatban részt veszel mind a három rejtvénnyel, de hogy nyersz-e, az attól függ: kihúzzák-e a nevedet a nagy kalapból. Ez szerencse dolga. A szerencse aranyszárnyú madár; hol ide száll, hol oda száll. Ne türelmetlenkedjél, hátha egyszer hozzád is berepül.

(1900/II, 291)

2. 1. 3. 3 „Száz meg száz gyermekarcz mosolyog felém”

A „szerkesztő bácsi” nemcsak leveleket kapott Az Én Ujságom olvasóitól: a gyermekek – mint az a köszönetekből kiderül – elhalmozták ajándékaikkal. Gyümölcsöt, virágot, nyaralási emlékeket küldtek neki:

A babérlevelet megkaptam. Köszönöm, hogy ott a tenger partján rám gondoltál. Édes anyának add át üdvözetemet.

(1900/II, 83)

Köszönöm a pompás, szagos szőlőt, a mit küldtél, Etuskám!

(1900/II, 339)

Köszönöm a virágot. Kis kertetek illata áradt ki a katulyából, mikor fölbontottam; kis kertetek illatában ott lengett szerető lelked gyöngédsége. A merre jársz, a merre kelsz, virágok mosolyogjanak reád.

(1900/II, 99)

Az ibolyát köszönöm. Illatával egészen betölti a szobámat s rád gondolok, kedves kis hugom.

(1901/I, 265)

A „szerkesztő bácsi”-nak időnként még különleges kívánságai is voltak:

De szép helyen laktok! Madár-dalos erdő mellett, vadvirágos réten, a tetétleni pusztán. Ismeritek azt a dombot, mely a multból dicső emlék? Ott azon a dombon verette sátrát a honszerző, diadalmas Árpád, onnan tekintett szét uralkodó szemmel. Keressétek meg azt a halmot, szakítsatok egy fűszálat róla s küldjétek el nekem. Még nagyobb örömmel fogadom, mint a mostan küldött virágot, pedig ennek is nagyon megörültem. Köszönöm a szives megemlékezést

(1900/II, 323)

Sokan – ártatlan gyermeki exhibicionizmusból vagy talán a „szerkesztő bácsi”-val való kapcsolat személyességének erősítése érdekében – a fényképüket küldték el ajándékképpen. (Ilyen esetekben a „szerkesztő bácsi” soha nem mulasztotta el megjegyezni, valószínűleg hiúságból, hogy mekkora gyűjteménye van már gyermekek arcképeiből.)

Jaj, Editkém és Piroskám, de aranyos az arcképetek! Úgy megörültem neki s el-elnézgettem szeretettel. Most már a nagy albumban van, a honnan száz meg száz gyermek arcza mosolyog reám.

(1900/II, 179)

Azt kérditek: szívesen fogadom-e, ha megkülditek arcképeket? Hogyne fogadnám szívesen, kedves gyermekeim. Az nekem egyik legnagyobb örömem, mikor azt a nagy albumot forgatom, a honnan száz meg száz gyermekarcz mosolyog felém. A szobám fala is tele van gyermek arcképpel. Akármerre nézek: mindenütt a tavaszt látom. Néha, mikor el-elmerülök a gyermekarczok nézésébe, olyan, mintha tarka lepkék szállingóznának, dalos madarak csicseregének körülöttem. Csak küldjétek be bátran, hiszen nekem csak örömet szereztek velem.

(1901/I, 163)

2. 1. 3. 4 Kisfiúk és kislányok

Annak a közismert megfigyelésnek alátámasztására, hogy a fiú- és leánygyermekek különböző nevelésének részeként a felnőttek – születésüktől fogva – másképp beszélnek hozzájuk, számtalan példát találhatunk a „szerkesztő bácsi” üzenetei között. A fiúcskák – legyenek bármilyen fiatalok – sokszor úgy „beszél”, mint „férfi a férfivel”: szikáran, egyenesen (néha szinte kíméletlenül). A leánykáknak szóló üzenetekben viszont elnézőbb, sokkal inkább hajlamos a „gügyögés”-re, vagy arra, hogy mesélő fantáziáját elengedje. A különbségeket leginkább az azonos tárgyú, de különböző nemű olvasókhöz címzett üzenetekben érzékelhetjük leginkább:

Kövér Andor

Köszönöm szíves meghívásodat: hálás ragaszkodásodnak szeretetreméltó jelét. Nem mehetek ugyan el, mert akkor éppen nagyon el vagyok foglalva, de jó kívánságom oda száll hozzátok, arra a szép családi ünnepre.

(1900/II, 386)

Turmajer Mimike.

No majd egyszer, mikor kipihente magát a griffmadár: kapom magamat és úgy nálatok termek, mintha ott se lettem volna. Akkor aztán a nekem tartogatott szőlőt majd meguzsonnáljuk. Addig pedig csak csipegezz belőle, Mimikém.

(1901/I, 147)

A férfi- és női szerephez kötődő erényeket számon kéri olvasóin:

Varga Kálmán.

Hát te olyan félős gyerek vagy, hogy a sötét szobába nem mersz benyitni? Ugyan, ugyan ne légy olyan anyámasszony katonája!

(1901/I, 19)

Ruska Juliska.

Mondd meg az Etelkának, hogy jobban vigyázzon a babáira. Jobban szeresse őket, mert a sirásuk elhallatszik még a galamb lábbon forgó babavárba is. ...

(1901/I, 19)

Szembetűnő, hogy a „szerkesztő bácsi” a kislányokat gyakran hasonlítja madárkákhoz (a madár-toposz – mint látni fogjuk a későbbiekben – más szempontból is sokat jelentett számára):

Brukner Anna.

Soh'se felejttem el, kis Annuskám, mikor legelőször találkoztunk. Hogy tele csicseregted a fületem, a szívemet, mint valami kis madár. Egyik szavad olyan volt, mint a pintyökéé; másik szavad olyan volt, mint a fekete rigóé. ... Ugy bizony, Annuskám, eszem azt a kis csicsergő szádat.

(1901/II, 290)

Krausz Klárka.

Olyan kedvesen csicsergő a leveled, mintha nem te is írtad volna, hanem valami dalos madár dalolta volna el.

(1901/II, 177)

A „szerkesztő bácsi” másképp „mosolyodik el” a fiúk, másképp a lányok levelén:

Székely Zoltán.

Perjámoson is, Nagy-Szent-Miklóson is, Nagy-Kikindán is voltál, azt mondod. Hát aztán mit kerestél te Perjámoson, Nagy-Szent-Miklóson és Nagy-Kikindán?

(1900/II, 339)

Grosz Irén.

Örömmel olvasom leveledből, hogy már nem selypítesz. Annak is örvendek veled együtt, hogy Aranka meg Frida nem is selypítettek soha.

(1900/II, 386)

2. 1. 3. 5 A kedves szülők és testvérek

A „kedves szülők”, „kedves nagyszülők”, „kedves nagynénik” és egyéb rokonok – a „szerkesztő bácsi” szerint – már-már földöntúli jóságú, önzetlen lények, a gyermek egyik legfontosabb feladata, hogy elvárásaiknak megfeleljen:

Dicséretre méltó dolog, hogy magad belátod a magad hibáját és iparkodol, hogy kedves szüleidnek soha többé bánatot ne okozz. Légy szorgalmas, légy jó: ezzel hálálod meg azt a sok jóságot, a mivel kedves szüleid elhalmoznak.

(1901/I, 163)

Az édes anya határozatába bele kell nyugodnod. Járj a kedvébe szeretettel, lesd el minden gondolatát annak az édes jó anyának, a ki mindenben a te javadat akarja. Légy mindig szófogadó és engedelmes leánya.

(1900/II, 67)

Szeresd azt a te jó, kedves nagyanyádat, a ki téged olyan nagyon szeret. Járj a kedvébe, lesd el minden gondolatát.

(1901/II, 162)

Járj kedvébe annak a kedves nagynéninek, a ki oly szeretettel van irányodban. Lesd el minden gondolatát. Szeretetet érdemel, mert szeretettel van irányodban, Olgám.

(1901/I, 196)

A testvéri szeretet fontosságát sem mulasztja el hangsúlyozni:

Szeressétek egymást, mint jó testvérekhez illik. A szeretet arany kapcsa kösse össze sziveteket. Ne vetekedjetek egymással, csak a jóban, a testvéri szeretetben.

(1901/I, 297)

Az üzenetek alátámasztani látszanak a szomorú demográfiai tényt, hogy a századfordulón – még a kiegyensúlyozottabb anyagi viszonyok között élő családokban is – a mainál jóval magasabb volt a gyermekhalandóság. Egy-egy testvérke, unokatestvérke halála nagy szomorúság, de, sajnos, nem rendkívüli dolog:

Leveletek nagyon megszorított. Minden sora bánatbetűkkel van írva kis unokatestvéretek: Gábriska halála miatt. Szegény kedves kis Gábriskát úgy elsiratjátok, hogy nekem is megfájdul a szívem belé. Ültessetek sírjára virágot, tartsátok meg kedves emlékét szivetekben.

(1900/II, 99)

Majd ha beköszön a mosolygó tavasz: ültessetek a kis Piroska sírjára virágot. Élő virágot a lehullott virágnak.

(1901/I, 179)

Szegény aranyos Etuska mit álmodik vajjon a temetőben? Bizonyosan azt, hogy ti most is nagyon szeretitek!

(1901/II, 422)

A szülő(k) elvesztése azonban valódi tragédia, mely a gyermek egzisztenciáját is fenyegetheti:

Szived nagy fájdalma egész megfogta a szívemet. Édes anyád halála fekete gyászszal borította be gyermekkorodat. A jó édes anya gondos, hű szeretetét bizony, bizony nem pótolja semmi. Édes apád is meghalt évekkkel ezelőtt, most már se apád, se anyád, árva vagy, Ilonkám. De ne essél kétségbe, bizzál Istenben. Ki az Istenben bizik, soha nem csalatkozik, ki a mezők liliomát ruházza, ki az égi madárnak hű gondját viseli: az nem hagyja el az apátlan, anyátlan árvát sem.

(1900/II, 259)

Fájdalmas szívvel olvastam édes apátok halálát. Zokogó sírástok a lelkembe csendül. Sirassátok is a jó édes apát. Megérdemli a könnyet, mert nagyon szeretett benneteket, a ti javatokat munkálta egész életében mindig. Ültessetek sírjára virágot, hadd álmodjon szépet!

(1901/I, 228)

Pósa Lajos 1901-ben elveszítette idős édesanyját. A szomorú hír – s ez sokat elárul az akkori magyar társadalomról, pontosabban társasági életről – szinte azonnal eljutott Az Én Ujságom kis olvasóihoz:

Kedves olvasóimnak.

Életem legszomorúbb napjaiban, mikor szegény öreg édes anyám már a sir ölében aluszsza örök álmát, százával meg százával érkeznek hozzám az ország minden vidékéről részvétet kifejező levelek. Igaz szívvel, lélekkel vigasztaltok nehéz bánatomban, kedves gyermekeim; jóságos szeretettel buzgólkodtok enyhíteni mély fájdalmamat. Mint a csillagsugár a sötét éjszakában, úgy ragyog a ti vigasztaló részvétetek az én gyászomon keresztül. Édes anyám aranyszíve, tudom, felfeldobog a sirban is; megdicsőült lelke pedig értem imádkozik az égben is az Úr zsámolyánál. Fogadjátok hálámat, hogy velem éreztek életem legszomorúbb napjaiban. Az ég áldása legyen rajtatok és szeretteiteken jóságtokért!

(1901/II, 210)

2. 1. 3. 6 A jó gyermek – a „szerkesztő bácsi” szerint

A jó gyermek – mint már láttuk – szereti és tiszteli szüleit és más családtagjait. Ezen kívül még rengeteg feladata van: például szorgalmasan tanul. És lehetőség szerint nem ír verseket: a gyermekkori versírást ugyanis helyteleníti a „szerkesztő bácsi” – a költészetet saját, illetve a felnőttek privilégiumának tekinti:

Nemsokára megszólal az iskola hívogató csöngettyűje: pihenés után újult erővel munkába fogtok, szívjátok lelketekbe a tudomány arany igéit. Tanuljatok majd szorgalmasan, hogy a nemzetnek hasznos polgárai váljék belőletek.

(1901/II, 162)

Igaza van édes anyádnak, öcsém. Haragszik rád, hogy mindig verseket firkálgatsz és rosszul tanúlsz. Rosszul is tanulni, rossz verset is írni: ez sok ám egyszerre a rosszból. Tanúld, fiam, a leczkédet szorgalmasan, hogy szived-lelked fejlődjék, hogy ember legyen belőled. Hagyj föl a versírással, nem értesz te ahhoz és, úgy látszik, a beküldött versből ítélve, hogy nem is fogsz érteni soha, ha csak valami Isten csodája nem történik veled.

(1900/II, 195)

Nagy örömem telik benne, hogy úgy lelkesedel a szabadságért s dicsérlek érte, hogy koszorút fonsz szived virágaiból annak a dicső hadvezérnek a homlokára. Csak több verset ne íj róla, fiacskám, mert az ilyen verstől, mint a minőt nekem küldtél, tán még az oroszlánbátorságú hős is futásnak eredne ijedtében. Ne ijeszgesd a hősöket, tanuld inkább a leczkédet.

(1901/II, 338)

Azt kérdezitek tőlem, hogy Lampérth Géza, a ki azt a szép verset írta, gyermek-e? Nem gyermek biz ő, Árpád öcsém, Béla öcsém, hanem már nagyra nőtt ifjú ember, a fiatal költők egyik legjelesebbje. Magyar szívvvel, magyar lélekkel írja minden érzését, minden gondolatát. Hogy is kérdezhetitek, hogy gyermek-e? Hiszen gyermek olyan szép verseket még nem írhat. A gyermek ne is írjon még verset; tanuljon szorgalmasan, olvassa a jeles írókat. Majd írhat nagy korában, ha az Isten megáldotta költői tehetséggel.

(1900/II, 115)

A „szerkesztő bácsi” fontosnak találta a gyermekek szociális érzékenységének fejlesztését is:

Láthattad ott a bányában: milyen nehéz a szegény bányamunkás sorsa. Hát légy részvéttel irányában s tanuld meg tisztelni, becsülni azt a szegény népet, a ki ott a föld alatt dolgozik.

(1900/II, 115)

A kis olvasók szívesen számolnak be jótékony cselekedeteikről: pl. szegénysorsú gyermektársaik megsegítése, téli madáretetés (ez a kislányok specialitása). A „szerkesztő bácsi” áldást kér az irgalmas szívűekre:

Nemes szivedre vall, hogy a szegény gyerekek felruházását te is elősegíted. Áldja meg az Isten, ki a szegényt szánja és tehtsége szerint jót cselekszik vele.

(1900/II, 423)

Azt irod, hogy szép karácsonyfát hoztak neked a kis angyalok, tele aggatva sok széppel, jóval. Áldjon meg az Isten, hogy gondoltál a szegény árvákra, a kik csak álmukba látták az arany almát, ezüst diót. Áldjon meg az Isten, hogy adtál belőle a szomszéd két szegény árvájának is!

(1901/II, 51)

Örvendek, hogy úgy sikerült az a gyermekből. Áldjon meg az Isten benneteket, hogy a jövedelmet a szegényeknek adtátok. Sok könny hull a szegények szeméből. Istennek tetsző dolgot cselekszik, a ki, ha csak egy könnyet is letöröl.

(1901/I, 83)

Nagy örömem telik a te jóságos szivedben, hogy a madárkáknek télen mindennap szórtál morzsát. a szomszéd Erzsike is, Margitka is jó leány, hogy segítettek neked a madárkák etetésében. Ha minden gyermek így tenne: megenyhülne sok éhező madár szenvedése.

(1901/I, 196)

Úgy tűnik, jó és nemeslelkű gyermeknek lenni egyébként már csak azért is érdemes, mert így kiérdemelhető a „szerkesztő bácsi” dicsérete:

Én is örülök ám annak, hogy tiszta kitűnő bizonyítványt mutattál kedves szüleidnek, mert nekem a szorgalmas, jóltanuló gyermekekben nagy örömem telik.

(1901/I, 426)

Nagyon jól tetted, hogy oly nemesen viselted magad. Az a mérges és irigy kis lány majd belátja a hibáját és igyekezni fog elfelejteni és barátságodat megnyerni.

(1900/II, 307)

Azt irod, hogy még eddig te voltál a legjobb tanuló az osztályban, de azért elbizakodott sohase voltál. Azt bizony okosan tetted, Pista öcsém. És ha eddig nem biztad el magadat, ezután se tedd. Ez csak dicséretedre fog válni mindenkor.

(1901/II, 27 17)

Dicsérlek érte, hogy a kedves szüleidtől kapott filléreket összegyűjtögetted s ebből a megtakarított pénzből járatod Az Én Ujságomat. Mindenesetre jobb, mintha elcukroznád.

(1901/I, 345)

2. 1. 3. 7 A hazaszeretet tüze

Az Én Ujságom egyik legfőbb célkitűzése volt, hogy a fiatal nemzedéket hazafias szellemiségre nevelje. A „szerkesztő bácsi” lépten-nyomon hangsúlyozta a magyar történelem megismerésének fontosságát:

Előbb a magyar történelmet olvasgasd, kis leányom; ráérsz azután is megismerkedni a franciák gyönyörű történelmével.

(1900/II, 19)

Örvendek, hogy úgy szereted Magyarország történetét olvasgatni. Minden igaz magyarnak ismerni kell azt jól. A történet lapjairól ragyog felénk nagyjainknak fényes csillagsora. A történet tükrözi vissza a nemzet jó és balsorsát. A történet tanít meg bennünket a hazát igazán szeretni.

1900/II, 259)

A „Szerkesztő bácsi postája” – ugyanúgy, mint általában Az Én Ujságom – két korszakot emelt ki a magyar történelemből és állított különösen gyakran az ifjúság elé: a Rákóczi-szabadságharcot és az 1848–49-es forradalmat és szabadságharcot. Minden és mindenki, aki vagy ami ezekkel a történelmi eseményekkel kapcsolatban állt, szent volt a „szerkesztő bácsi” számára:

Rákóczi megszentelt nyomain jártatok, keltetek az idén. Az én lelkem sokszor elszáll arra, a merre a nagy szabadsághős járt, le-leborúl arra földre s megcsókolja minden rögét.

(1901/II, 193)

Áldja meg az Isten a jó öreg nagyapót, ki annyit beszél neked sírva a szabadságharczról. Csókold meg a kezét, a mellyel, mint honvéd, a kardot forgatta a hazáért. Kalapot emelek előtte. Add át neki mély üdvözetemet.

(1901/I, 179)

Áldja meg az Isten a haló porában is nagyapátokat, ki abban a dicsőséges harcban a szabadságért villogtatta kardját. Virágok borítsák sírhalmát, altató dalt zengjen sírján a dalos madár!

(1901/I, 131)

Áldja meg az Isten a kis kezecskédet, a mellyel azt a szép koszorút fontad a porladozó honvédek sírjára!

(1900/II, 195)

Szeretnék benneteket sorra megcsókolni, hogy kis kertetekből koszorút kötöttetek az ott nyugvó honvédek sírjára. Áldja meg az Isten azt a kis kertet örökös tavasszal, a ti lelketeket pedig a hazaszeretet örök imádásával.

(1901/II, 98)

A hazafias nevelés programja nem volt hatástalan: a szerkesztői üzenetekből ítélve a nemzeti érzés– sőt, szenvedély – átélésének leírása gyakori témája lehetett a gyermekek leveleinek:

Látom, hogy lelkesedel a nemzet történetén. Levelednek minden sorából a hazaszeretet tüze ragyog ki. Szent fogadást teszel, hogy a hazának javára akarsz szolgálni. Én hiszem, hogy meg is tartod fogadásodat, hogy gyermekszíved tüze nagykorodban lobogó lánggá nő, mely bevilágítja életednek útját.

(1901/II, 162)

Leveleteknek minden sorából a hazaszeretet szent tüze lobog ki. Az aradi vértanúk dicső emlékét virággal övezitek szivetek mélyében. Hálával gondoltok rájuk, kik a hazáért haltak meg. Mire Az Én Ujságomnak ezt a számát olvasgatjátok: már egy félszázadnál is több, hogy a zsarnoki önkényuralom abban a sötét éjszakában kioltotta a tizenhárom legfényesebb csillagot. Nevük örökké él, halálukból élet fakadt, a szabadság véröntözte rózsafája virágot hullat porladozó szivükre.

(1901/II, 242)

Az igaz hazafi nemcsak a magyar történelem, de a magyar föld iránt is rajong – s rosszalja, ha más nem tesz így:

... Mikor a leveledet olvastam, mintha én is veled jártam volna a hegyek közt, a sóbányákban! Igaza van nagybátyádnak, hogy kevés ország van a világon olyan gazdag természeti szépségekben, mint Magyarország. És mégis hányan vannak, kik mindig a külföldet járják keresztül-kasúl, pedig hazájokat alig ismerik. Okosan teszed, ha előbb megismered a hazának minden zegét-zúgát, csak azután nézed meg a külső országokat.

(1900/II, 243)

Hát bizony messze jártál, idegenben jártál a vakációban. Hanem azért, lehet az a nagy német város akár milyen szép, de a mi Budapestünkkel nem vetekedhetik. A mi székesfővárosunk úgy épül, úgy szépül, oly gyorsan halad, hogy idővel a világ legszebb városai közé emelkedik. A fekvése pedig oly gyönyörű, hogy alig akad párja a világon.

(1901/II, 210)

A „szerkesztő bácsi” hazafiasságáról kialakított képünket talán árnyalhatja az, hogy a nemzet két „szent” verse – a *Himnusz* és a *Szózat* közül – az utóbbit érezte fontosabbnak.

(Széles körben elfogadott vélemény szerint Vörösmarty műve kedvezőbb képet fest a magyarságról, mint a Himnusz, másrészt felszólít a haza iránti hűségre, s emiatt lelkesítőbb.)

A „szerkesztő bácsi” gyakran említi a Szózatot:

Kedves olvasóimnak.

Magyarország felejthetetlen királynéjának, Erzsébetnek szobrot emelt a hűséges szeretet Gödöllőn, a hol a legjobban szeretett tartózkodni. A ki úgy szerette a magyarokat, mint Ő, megérdemli, hogy előttünk tündököljön mindenha. Ha Gödöllőn jártok, kedves gyermekeim, tekintsetek föl rá kegyelettel, tegyetek virágot ércz-szobrára, énekeljétek el a Szózatot, hadd dobbanjon meg ércz-szive a hazának szeretetében.

(1901/I, 377)

A szegény boglári zsöllérek gyermekeinek iskolát építenek, a hová majd ingyen járhatnak. ... Milyen magasztos lesz majd, ha megszólal annak az iskolának hívogató csengettyűje s a szegény gyermekek ajkáról fölzendül a nemzet imádsága: „Hazádnak rendületlenül légy híve, oh magyar!”

(1901/II, 145.)

Még most is fölrészket a szívem annak a czeglédi szép napnak az emlékére. Mint egy tündérálom, úgy tűnik föl előttem. Most is hallom, mikor ablakom alatt az a pár ezer gyermek énekelte a „Hazádnak rendületlenül...” lélekemelő szent dalát. Áldjon meg az Isten benneteket, kedves gyermekeim! Szeressétek a hazát!

(1901/I, 393)

A Himnuszt csak mellékesen említi:

Berczinek van igaza. A Szózat-ot Vörösmarty Mihály írta, nem pedig Kölcsey Ferencz. Van a magyarnak egy szép nemzeti imádsága: a Himnusz. Ezt írta Kölcsey. De hát ennek az eldöntésére nem kellett volna épen engem fölszólítani. Ha megkérdezed édes anyát, édes apát: ők is megmondták volna minden bizonynyal. De meg az iskolai olvasó könyvekben is ott van mind a két költemény. Tanuló-társaid is bizonyosan el tudták volna dönteni, hogy Berczinek van igaza.

(1900/II, 259)

2. 1. 3. 8 Magyar érzelem, magyar nyelv, magyar név

A soknemzetiségű Magyarországon (ahol a magyarok a legnagyobb nemzetet alkották ugyan, de összességében felét sem tették ki a lakosságnak) a „szerkesztő bácsi” bácsi számára a „magyarság” abszolút érték volt. A magyaroktól minden körülmények között elvárta, hogy etnikai identitásukat megőrizzék; a Magyarországon élő vagy a magyarokkal bármilyen módon kapcsolatba kerülő más nemzetiségűekre nézve azonban szinte kötelezőnek tartotta a magyarsághoz való asszimilációt.

A magyar nyelv elsajátítása, illetve gyakorlása szerinte elsődleges feladata minden (legalább félig-meddig) magyarnak, ha távol is él a magyar nyelvterülettől:

Katicic Zoricza.

Ha horvátul, németül is tanúlsz a bihacsi iskolában: mégis egészen jól tudsz magyarul. Látszik, hogy jó tanító a te édes anyád; látszik, hogy igazi magyar nő: azt akarja, hogy a leány is magyar nyelvű, magyar lelkű legyen. Áldja meg az Isten a te jó édes anyádat, a ki ott a távolban a hazaszeretet szent lángját ápolja, éleszti szived mélyében! Tanításait védj jól a lelkedbe.

(1900/II, 163)

Wéber Ilonka:

Ha csak könyvből meg az Én Ujságomból tanúltad a magyar nyelvet, büszke lehetsz rá. Folyékony, élénk a leved. Az az egy-két botlás, a mi van még benne: teljesen elmarad hamarosan, ha csakugyan eljössz hosszabb időre Magyarországra. Azt okosan teszed, hogy addig is hangosan olvasol mindent, míg nem tudsz kivel beszélgetni a mi szép magyar nyelvünkön.

(1900/II, 19)

A nem magyar anyanyelvűektől is elvárta, hogy magyarul tanuljanak, beszéljenek – a magyarok öröme és saját gyönyörűségükre:

Bicskey Pista.

Csak beszéljetez mindig magyarul azokkal a német gyermekekkel, hadd tanúlják meg jól a szépen zengő magyar nyelvet. Majd megértik akkor azokat a szép magyar történeteket is.

(1901/I, 248)

Oprea Mircea.

Látszik, hogy szorgalmasan tanúlod a magyar nyelvet, mert már kevés hibát csinálsz a levedben. Én azt hiszem: te rövid idő alatt úgy megtanúlod a magyar nyelvet, hogy öröme telik benned minden magyarnak. Magyar földön születél, légy hű gyermeke a hazának!

(1901/I, 409)

„Magyarnak lenni” – ez a „szerkesztő bácsi” szerint, úgy tűnik, nem elsősorban származás, sokkal inkább elhatározás kérdése volt. Ha a döntés már megszületett, már csak néhány dolog van hátra: megismerni (és tisztelni) a magyar történelmet, elfogadható szinten beszélni magyarul és minél előbb magyar nevet választani.

Karczag Rezső.

Ugy örülök, hogy ki sem mondhatom, mikor idegen nevű kis olvasóim megmagyarosítják a nevüket. Szép nevet választottál. Viseld egészséggel, dicsőséggel, légy hű fia a hazának!

(1901/II, 242)

Weisz Emil.

Nagyon örülök, hogy megmagyarosítod a nevedet. Érzemed magyar, legyen a neved is.

(1901/II, 353)

A „szerkesztő bácsi” ezenkívül annak is örült volna, ha nemcsak az olvasóinak neve lenne magyar:

Két kis kutyádnak nem valami magyaros nevet adtál, Elluskám. Minek nevezted te az egyiket Groginak, a másikat Misisippinek? Mennyi szép magyaros kutyanév van! Sajó, Bodri, Morzsa, Tisza stb. Miért nem ezek közül választottál?

(1901/I, 377)

2. 1. 3. 9 Madár a kalickában

A szabadságharc és a „szabadság”, mint láttuk, fontos érték volt a „szerkesztő bácsi” számára. S mivel a költészetben gyakran madarak jelképezik a szabadságot, a madarak is érdeklődésének előterébe kerültek (főleg, ha olyan szituációban látta őket, mint amelyet a költők megénekeltek):

Azt a szegény metszett szárnyú gólyát úgy megsajnáltam. Ki volt az a rosz ember, a ki levágta a szárnyát? Ilyen itt maradt madárról írta Arany János „A rab gólya” című gyönyörű költeményét. ... Rosz ember az, a ki a madár szárnyát levágja. Megfosztja a repülő képességétől. Olyan, mintha az embernek a lábát vágnák le, hogy ne tudjon járni.

(1900/II, 423)

A olvasók közül azonban – az üzenetekből legalábbis ez derül ki – sokan tartottak otthon (díszállatként) madarat. Ha a „szerkesztő bácsi” tudomására jutott, sietett lebeszélni róla a gyerekeket:

Jaj de szépen énekel a mi madarunk a kaliczkában, szerkesztő bácsi! ezt írod hozzám a leveledben.
Szebben énekel a madár a szabadban mégis, hugocskám. A madárnak a szabadság az élető
levegője.

(1900/II, 259)

Rab madárról szól Lampérth Géza egyik, Az Én Ujságomban megjelent verse is (1900/II, 64), amely – mint a „Szerkesztő bácsi postá”-jából kiderül – nagyon tetszett a gyerekeknek⁵:

Szabadság

– Gerlém, gerlém, kis gerlicze
Madárkám,
Úgy szeretném: jó kedvedet
Ha látnám!
Úgy szeretném kacagásod
Hallani!
S te csak búsulsz... megbántott-e
Valaki?

Aranyos szép kalitkába
Tettelek,
Atdam bele puha fészket,
Meleget.
Búzád', czukrod' mindennapra
Megkapod.
S te csak búsulsz... mondd, kis gerlém,
Mi bajod?

– Zöld erdőben, sűrű csalit
Aljában,
Ott is búsul egy gerlicze
Magában.
Este, reggel egyre várja,
Csak várja:
Mikor tér meg törbe ejtett
Hű párja?

Törbe ejtett kis madárka
Én vagyok,
Kacagásom itt már sohse
Hallhatod.
Nem kell czukor, sem aranyos
Kalitka:
Csak az arany szabadságom'
Add vissza!

2. 2 Történelmi lecke kisfiúknak és kislányoknak

„A magyar föld történetének ismertetése, amely a honszeretetnek oly nagy erőssége, szintén helyet talált Az Én Ujságomban” (GYÖNGYÖSI 1919, 32). Ennek egyik színtere – a történelmi tárgyú elbeszélések, versek vagy éppen a „Szerkesztő bácsi postája” mellett – egy rovat: az „Emlékezzünk régiekről” volt.

A vizsgált időszakban – 1900-1901-ben – már többéves múltra tekintett vissza a rovat. Megjelenése nem volt teljesen rendszeres, de a legtöbb számban szerepelt egészen az 1900-as évfolyam végéig. (1901-ben már mindössze egyszer fordult elő, utána pedig teljesen eltűnt a lapból.) Az „Emlékezzünk régiekről” keretében a megjelenés hetén aktuális dátum(ok)hoz kapcsolódó történelmi eseményeket idézett fel a rovatvezető, aki – hasonlóan Az Én Ujságomban szereplő többi, aláírás nélkül megjelent közleményhez – feltehetőleg maga Pósa Lajos volt.

A rovat vezetője legtöbbször kevésbé ismert történelmi „tény”-eket tárt olvasói elé: ez magyarázható azzal, hogy az évek során kifogyott a jelentősebb dátumokból, másrészt viszont – mivel forrásait soha nem nevezte meg – gyanakodni is kezdhünk. Ha az említett eseményeknek utánanéznünk – Az Én Ujságomnál hitelesebb forrásnak tekinthető – szakirodalomban, valóban sok pontatlanságot és csúsztatást találunk: hadsereg létszámok, dátumok esetén ez – bizonyos keretek között – még elfogadható, de olyan is előfordul, hogy egy csata esetében a győztes-vesztes relációt fordította meg (a magyarok javára). Azoknak a gyerekeknek tehát, akik „Az Én Ujságomból tanulták a magyar történelmet”, résen kellett lenniük.

Némi túlzással azt is mondhatjuk, hogy az „Emlékezzünk régiekről” nem más, mint vádirat, melyben a rovat összeállítója azoknak a – leginkább természetesen szomszédos –

népeknek a bűneit szedi lajstromba, akik a történelem során vétkeztek a magyarság ellen. Legtöbbször az *osztrákokat* és a *törököket* említi elmarasztalóan, őket követik a *tatárok* és az *oláhok*, ezenkívül a *szerbek*, *horvátok*, *lengyelek* és *franciák* is feltűnnek, mint ellenséges nép, sőt egy ízben a *spanyolok* is rossz hírbe keverednek (Temesvár ostrománál a spanyol zsoldosok nem voltak hajlandók kockáztatni az életüket a törökök elleni győzelem érdekében).

Feltűnő, de a lap beállítottságának ismeretében nem meglepő az 1848–49-es forradalom és szabadságharc, valamint a Rákóczi-szabadságharc eseményeihez kapcsolódó dátumok túlsúlya.

Talán csak mai szemmel nézve megdöbbenő, hogy a rovat – noha Az Én Ujságom eredetileg 6–10 éves gyermekeknek szólt – legtöbbször csatákat, ostromokat, véres mézszárlásokat idéz fel. Egy korabeli újságíró szerint (aki egy gyermeknevelési kiállításról írja cikkét): „...a katonaság csodálatos varázsszal bír a gyermekekre. És ne higgye senki, hogy a czifra egyenruha vesztegeti meg szemét, nem, a fegyverek titokzatos hatalma, a hadakozás nyerseségéről szerzett hallomások ejtik meg ártatlan lelkét. A gyermeknek a hősiesség imponál: a nyers erő. A mesékben az óriásokat szereti; az állatvilágban kedvence az oroszlán, és játécai között első helyet foglal el a puska” (–SIC 1889, 42). Pósa Lajos – aki féltőn ügyelt rá, hogy nehogy a gyermeki lelket sértő dolgok kerüljenek be Az Én Ujságomba – szintén úgy gondolhatta, hogy olvasói életkori sajátosságainak tökéletesen megfelel a rovat tartalma. Mégis, a biztonság kedvéért néha igyekezett hangsúlyozni, hogy a bemutatott szörnyűségek a múltban történtek (a következő idézetekben kurzivált kiemelések tőlem):

Julius 8. 1683.

Kara Musztafa török vezér ezen a napon indította az előhadat Bécs ellen Ausztriába.

Ez az előhad tatár katonaság volt. Fogarason, Szebenén át jött be és az út, a melyet Ausztriáig tett, hasonlított a sáskajáráshoz.

De a magyarnak túrnia és hallgatnia kellett. Ilyen volt *akkor* az idő Magyarországon.

(1900/II, 32)

Január 11., 1820.

Az osztrák uralom elrendelte, hogy Magyarországra semmiféle ujságot nem szabad behozni, még tudományos folyóiratokat se. Ebből meg lehet látni, hogy miféle atyja volt *akkor* a magyar nemzetnek.

(1901/I, 19)

Az osztrákok a rovat többi negatív hőisével (törökökkel, tatárokkal és oláhokkal) szemben nem közvetlen kegyetlenkedésükkel, hanem a magyarokat sújtó korlátozó intézkedéseikkel (lásd fenti idézet) és magyarelleses ármánykodásukkal váltják ki az olvasó ellenszenvét:

Julius 15., 1663.

A hős Zrinyi unokája, a kinek szintén Zrinyi Miklós volt a neve, ezen a napon a kanizsai basát Zerinvártól visszaverte.

Ez a Zrinyi Miklós szép verseket is írt, meg jeles katona is volt. Azt mondják, hogy egy vaddisznó ölte meg, de *azt is mondják, hogy az osztrák gyilkoltatta meg titkon az erdőben.*

(1900/II, 51)

Augusztus 5., 1848.

A Dunán egy gözhajót fogtak el. Húszezer forintot találtak benne csupa huszasokban és négyezer darab aranyat. Kisült, hogy ezt a pénzt a bécsiek küldték az aldunai vidékekre, hogy a magyarok ellen minél több katonát fogadjanak. *Igy viselkedett velünk szemben Ausztria.*

(1900/II, 98)

Szeptember 23., 1848.

Az osztrák kormány mindezeideig azt mondta, hogy a horvátok V. Ferdinánd király tudta és akarata nélkül garázdálkodnak az országban.

A magyarok ezen a napon elfogták Jellasics postáját, s ilyen leveleket olvastak:

Latour hadügyminiszternek

Bécs.

Hálás vagyok excellenciádnak a küldött pénzért. Ujab küldeményért könyörgök. Október 1-ig 600 ezer forintot kérek stb.

Másik levél:

Néhány nap mulva Pesten leszünk. Jaj e városnak! Népünk ott borzasztóan fog garázdálkodni!

E levelekből kétségtelenné vált, hogy a horvátokat *az osztrák* zúdítja Magyarországra és hogy *a magyar nemzetet el akarja pusztítani.*

(1900/II, 207)

Az oláhok – ha kevesebb szó is esik róluk, mint az osztrákokról vagy a törökökről – a legnegatívabban ábrázolt nép a rovatban (hozzájuk a nyers erőszak és kegyetlenség képzete társul):

Okt. 28. 1848.

Az oláhok Hátszegen, Erdélyben ezen a napon borzalmasan kegyetlenkedtek. A védtelen nőket és gyermekeket megölték; tizenöt férfit a Sztrigy vizébe fojtottak, nyolcvanat meg fölakasztottak. *A tatárok nem voltak kegyetlenebbek, mint ezek az erdélyi oláhok.*

(1900/II, 291)

November 4., 1784.

Nemcsak 1848 története van az oláh kegyetlenséggel beírva, régebben is *állati vadsággal* irtotta az oláh parasztság a magyart. 1784-ben két vármegye: Hunyad és Zaránd megye minden községét fölgyújtották és a lakosságot legyilkolták. Erdély őrizetére akkor osztrák katonaság volt rendelve, de meg volt nekik hagyva, hogy az oláhok akármit csinálnak, ne avatkozzanak be fegyverrel.

(1900/II, 306)

Január 8., 1849.

A nagyenyedi veszedelem. Az oláhok tízezernyi haddal megtámadták a várost és legyilkolták a lakosságot. A kollégium 30 ezer kötetből álló könyvtárát részint elégették, részint elrabolták.

(1901/I, 19)

A törököket rafináltan kegyetlennek és szőszegőnek ismerjük meg az „Emlékezzünk régiekről” soraiból:

Julius 30., 1552.

Ezen a napon jutott a török hatalmába Temesvár. Kis sereggel védte Losonczy István, de mert a seregben spanyolok is voltak, ezek nem akartak a végsőkig harcolni.

Losonczy hát átadta a várat, de azt kötötte ki, hogy a várbeli népség bántatlanul elmehessen.

A török meg is ígérte ezt, de *nem tartotta meg a szavát*. Mikor a had kivonult a várból, a török katonák elkapdosták a gyermekeket. *(Pénzen árulták a gyermekeket Konstatinápolyban.)*

Mikor a Losonczy apródját, a kis Tomory Endrét is elkapták, Losonczy kardot rántott és közibük vágott:

– Hát ez a becsület! – kiáltotta.

A vele jött katonaság ezt látva, hallva, szintén kardot rántott.

A nagy török had egy pár perc alatt felkoncizolta a magyarságot. Losonczynak *a fejét levágták és mézbe dugva küldték el a császárnak.*

(1900/II, 82)

A magyarságot történelme során belső veszélyek (árulások) is fenyegették. Az áruló tett azonban – Az Én Ujságom alapján legalábbis úgy tűnik – soha nem maradt példás büntetés nélkül:

Szeptember 30., 1848.

A magyar hadsereg elfogott egy hintót. A hintóban egy úr ült. Olyan iratokat és nyomtatványokat vitt, melyek Jellasicstól származtak.

Az úr neve gróf Zichy Ödön volt. Görgei Arthur akasztófára húzatta.

(1900/II, 226)

Okt. 21. 1679.

Egy nyughatatlan ember halt meg ezen a napon. Józsa István volt a neve. Ez az ember papi pályára készült és fel is vitte kanonokságig, azonban katonának állott és Thököly Imre kuruczainak egyik vezére lett. Sok vitéz tettet vitt véghez, de aztán rútúl fejezte be életét: jó pénzért a hazát nyomorgató királypártnak adta el magát. A kuruczok aztán mikor elfogták, lefejeztették.

(1900/II, 275)

A magyarság sorsát a rovat szerint nemcsak az árulások, de a vezetők felelőtlensége vagy vétkes kompromisszumkészsége is kedvezőtlenül befolyásolta:

Deczember 9., 1437.

Ezen a napon halt meg Zsigmond király.

Fiatal korában rendetlen, rossz király volt: a magyarok országát csak a maga vagyonának tekintette, s részenkint elzálogosította. Azokat a magyarokat, a kik ellene mertek szólni (mint Kont István és 30 társa is), lefejeztette. Az ország fő tisztségeire idegeneket nevezett ki. A török elvette tőle Bulgáriát, Szerbiát és Boszniát, Velence elvette Dalmáciát, a lengyel elvette Galicziát. De ő tán nem is bánta.

Végre a magyarok 1404-ben bezárták a visegrádi várba, s azt mondták neki, hogy vége a gyöngyéletnek, ha meg nem embereli magát.

Hát ő aztán meg is gondolkozott, és azután olyan emberséges uralkodó lett, hogy még meg is siratták, mikor meghalt.

(1900/II, 382)

November 25., 1547.

I. Ferdinándot azért választotta királylyá a magyarság egy része, mert azt remélte, hogy hadat szerez a külföldről a török ellen. Ezen a napon azzal lepte meg a király az országgyűlést, hogy a törökkel békét kötött és hogy ezentul a töröknek 33 ezer arany adót kell minden évben fizessünk.

A magyar főurak elkeseredetten ugráltak fel, s hagyták ott a gyűlést.

– Ez a béke, – mondták, – a haza sírja és ez az adó a haza gyalázata!

(1900/II, 347)

Az etnikai asszimiláció – mint arról már a levelek kapcsán is szó esett – igen dicséretes dolog, feltéve, ha más etnikumhoz tartozók válnak ezáltal magyarrá:

Deczember 7., 1687.

Tudni kell, hogy Dobó halála után Eger mégis elfoglalták a törökök, s lakták 1687. decz. 7-ig.

Ekkor Koháry István visszafoglalta a várat olyaténképpen, hogy kiéheztette a törököket.

A törökök közül körülbelül hatszázan Egerben maradtak. Megkeresztelkedtek és magyarokká váltak.

Az utódaik ma is jó részét teszik Eger lakóinak, de persze semmi török vért nem éreznek már a szivökben.

(1900/II, 382)

Az emberi élet értékéről a mai felfogástól gyökeresen eltérő képet kaphattak Az Én Ujságom kis olvasói. A háborúk emberveszteségeit gyakran a területi veszteségekkel együtt – azokkal mintegy egyenrangúként kezelve – említi a rovat. Ezzel a szemlélettel függhet össze az, amit az „Emlékezzünk régiekről” sugall: hogy ha az ellenség emberei közül *sok* meghal (sokat megölnek a magyarok), az *jó* (ha ráadásul tisztokról van szó, az még jobb):

Deczember 2., 1805.

Ezen a napon nagy csata volt Auszterlitznél Morvaországban. Napoleon francia császár hetvenezer embere állt szemben az osztrák és orosz nyolcvanezer emberével.

A francia győzött. I. Ferencz osztrák és magyar uralkodó ennek következtében elvesztette a szép Velenczét, Tirolt és Foralberget. A csatában harmincnyégy ezer ember esett el.

(1900/II, 372)

Deczember 14., 1848.

Damjanics diadala Jarkovácson. A magyarok közül 300 ember halt meg; a szerbek közül 900.

(1900/II, 398)

November 18, 1848.

Nagy Sándor alezredes Szent-Andráson az osztrák ulánusokat kikergette a faluból. A halottak között az ellenségnek egy tisztje is feküdt.

Ugyanezen a napon Máriássy vezérletével a magyarság visszafoglalta Uj-Aradot.

(1900/II, 336)

Az egyetlen „békés” esemény, melyet az „Emlékezzünk régiekről”-rovat említésre méltónak tart, a közelmúltban történt:

Deczember 23, 1856.

Ezen a napon kezdődött Pesten a gázvilágítás. A várost 1796-tól repczeolajjal világították. Azelőtt meg semmivel se. Most már a gázvilágítás kora is lejárt. A villamos világítás terjed mindenfelé.

(1900/II, 418)

3. Vélemények Pósa Lajosról és Az Én Ujságomról

A kortárs irodalmi közvélemény Pósa Lajos jelentőségének megítélésében két, egymással élesen szembenálló táborra oszlott: Komlós Aladár szerint: „akármilyen furcsának tetszik, olyan szélsőségesen ellentétes ítéletek hangzottak el róla, mint Ady Endréről.” Baráti köre rajongással beszél Pósa Lajosról – közéjük tartozik Bródy Sándor is –, Herman Ottó pedig egyenesen irodalmi Nobel-díjra akarja jelölni 1910-ben; azonban az „igényesebb kritika semmibe vette”. Komlós említi meg Palágyi Menyhért kirohanását⁶ is, aki Pósa Lajost azok közé a tömegesen jelentkező „műszendék” közé sorolta, akik „csodálatos bátorsággal tüntetnek elmebéli korlátoltságukkal”, „együgyűek a ravaszságig” és „érzelgősek a hányásig” (KOMLÓS 1959, 245). Gyöngyösi László, aki Pósa szűk baráti köréhez tartozott, így emlékezik a Pósa körüli vitákra: „Talán... a páratlan népszerűségnek az ellenhatása volt, hogy az úgynevezett előkelő és tudományos, írói körökben meglehetősen kicsinyléssel viseltettek Pósa Lajos költészetével szemben. Ezt azonban könnyen elszenvedte” (GYÖNGYÖSI 1919, 189).

Rajongói és barátai igyekeztek Pósa Lajost megvédeni az őt ért vádakkal szemben. Például, a gúnyolódók kedvelt célpontja volt az a rengetek hangutánzó- és indulatszó, melyet a költő felhalmozott a versikéiben – Lőrinczy György szerint azonban éppen ezek adják Pósa verseinek értékét: „A faj lelki világát semmi sem jellemzi jobban, mint indulatszava, mert ez spontán, számítás nélkül való, tehát őszinte kifejezése érzéseinek. A Pósa-versekben éppen az a legbecesebb, hogy a magyar vonásokat soha el nem téveszti” (LŐRINCZY 1922, 13).

A Pósa Lajos és Az Én Ujságomat magasztaló írások egyik visszatérő eleme – az egyébként vitathatatlan – korszakalkotó művelődéstörténeti jelentőségük hangsúlyozása. Például: mikor Pósa Lajos „a szögedi bohémtanyáról legelső gyermekversét világgá röpítette, a magyar népnevelés és közoktatás óriás mezejét sűrű, buja gyom és dudva verte föl...” (LŐRINCZY 1922, 11). Az Én Ujságom egyik előfizetési felhívásában a következő olvasható:

„Az *Én Ujságom* az 1901-ik esztendőben tizenkettedik évfolyamába lépett. Az elmúlt tizenegy esztendő a magyar gyermekirodalomnak újjáteremtője. Ez alatt a tizenegy esztendő alatt „Az *Én Ujságom*” elsöpörte az idegen lelkű termékeket, a roszt, selejtet, eredeti munkákat: adott helyette egy színvonalon álló, gyermekeknek való irodalmat, mely nemzeti érzést, nemzeti gondolkozást lehel a gyermekvilágba.

„Az *Én Ujságom*” gazdag tárháza a szebbnél-szebb olvasni valóknak. Verseit, elbeszéléseit, meséit, történeteit, ismeretterjesztő cikkeket a legjobb írók írják. Tizenegyestendős pályafutása alatt a gyermeknevelésnek tényezőjévé vált, de örvend is párját ritkító népszerűségnek...”

(1901/I, 18)

Gárdonyinak – ha Pósról van szó – a jövőt illetően sincsenek kétségei: „... az ő lelke van minden magyar családban s együtt neveli az apákkal és anyákkal a nemzedéket. Nevel ma, nevel holnap s nevel a századok során ameddig csak a magyar szó él a földtekén” (GÁRDONYI 1900. 9).

Lőrinczy György véleménye – aki szintén hangsúlyozza Pósa kiemelkedő szerepét a gyermeknevelésben – talán rávilágít arra, miért is fizették elő a szülők olyan szívesen *Az Én Ujságomat*: „Ne is, ne is tudja meg a magyar gyermek azt a sok hitványságot, ami körülötte ólálkodik, ami az ő lelkének rovására ezen a szép földön ma is végbemegy! Ha Pósa hallgatunk, nem is fogja ezt még hirtől se meghallani.” (LŐRINCZY 1922, 17.)

Pósa Lajos rajongói – többnyire maguk is írók – mérhetetlen nagyrabecsülésüknek metaforákban igyekeztek hangot adni. Gárdonyi Géza szerint Pósa Lajos a magyar gyermekirodalom épületében „... nem is kő, hanem oszlop! Nem is oszlop, hanem fundamentum!” (GÁRDONYI 1900. 9). Lőrinczy György a következőképpen írja le Pósa Lajos fellépését a magyar gyermekirodalomban: „... az erdők kicsiny rigói és fülemüléi többé nem mákonnyal, hanem tiszaháti buzaszemmel, radnóti kendermaggal táplálkoztak.” (LŐRINCZY 1922, 13). A legmesszebbre azonban Sebők Zsigmond („*A Maczkó úr utazásai*”-nak szerzője) megy – az ő általa használt költői kép ugyanis félreérthetetlenül párhuzamot von Pósa Lajos és a Teremtő között: „Egész héten fáradozva jár kertjében és örömmel gondol a hetedik napra,

mikor gyermekek közé viszi virágait lapja, Az Én Ujságom. És a jó kertész akkor boldog, mikor gyermekek vidám, elégyült zajongását hallja ezen a hetedik napon” (SEBŐK, 1900, 4).

A Pózával kapcsolatos véleménynyilvánításokra a későbbiekben – főként az író halála után – a távolságtartó bírálat és az irónia jellemző. A legszellemesebb közülük – s emiatt az utókor véleményét leginkább formáló – nem más, mint Karinthy Frigyes paródiája. Az „Így írtok ti” című kötetben – melynek első kiadása még Pósa Lajos életében jelent meg – szerepel egy „Pósa bácsi”-alkotás is, címe: „Ninácska” (Zola Nana című regényének története, Pósa bácsi modorában előadva). A kis elbeszélésben szerepel egy versbetét, mely zseniálisan adja vissza Pósa verseinek stílusát (és eszmeiségét):

*„Mít csiripel a kis madár
Fönt a száraz ágon?!
Azt csiripli: Magyarország
Legszebb a világon.
Muszka bácsi, német bácsi
Be ne tedd a lábad:
Úgy kiverünk, csinnadratta,
Porzik majd a hátad!
Ezeréves Árpád apánk
Uralkodott rajta,
Magyar itten minden ember,
Tösgyökeres fajta!
Megjárhatja, csinnadratta,
Aki belénk botlik: –
Magyar fiúk, magyar lányok,
Mikor a tyúk kotlik.”*

(KARINTHY 1973, 156)

Karinthy találóan figurázza ki Pósa műveinek azokat a vonásait, melyek a mai olvasót is leginkább zavarhatják: a bárgyúságot és az erőteljes nacionalista beállítottságot. (Úgy tűnik egyébként, hogy Pósa Lajos is Szabolcska Mihály sorsára jut: azaz, egyre többen vannak olyanok, akik nevét csupán Karinthy paródiája révén ismerik – ha ismerik egyáltalán.)

A *Révai Nagy Lexikona* (XIV. kötet, 1916) Pósáról szóló szócikke – érdemei és korszakalkotó jelentőségének elismerése mellett – nem mulasztja el megjegyezni, hogy Pósa Lajos „inkább csengő-bongó rímekkel, hangutánzó, kedveskedő szólamokkal foglalkoztatta a gyermek képzeletét, mintsem komolyabb és nemesebb tartalommal”.

Hogy a Pósáról kialakult vélemény miért alakulhatott át olyan gyorsan halála után, arra Komlós Aladár mutat rá: „Versei hazafias optimizmusát persze már az első világháború napok alatt szétrombolta. Míg a népnemzeti irány felnőtt és művelt magyarok programja volt, Pósa a falusi óvodások lelkiületét glorifikálta és állította példaképül a nemzet elé” (KOMLÓS 1959, 249). Hozzáteszi még, hogy míg József Attila nem középiskolás – hanem ennél magasabb – fokon kívánta nemzetét tanítani, „Pósa óvodás fokon tanította”. Erre is szükség volt.

Jegyzetek

¹ Pósa Lajos művei (saját összeállítás):

Költemények 1978; *Újabb költemények* 1881; *Pósa Lajos költeményei* 1883; *Dalok, regék az ifjúság számára* 1884; *Kis Bokréta. Költemények jó gyermekek számára* 1885; *Buzogány Sebestyén* (monológ) 1885; *Gyermekversek* 1886; *Aranykert* (gyermekversek) 1886; *Tíz év alatt 1875–1885* (versek) 1886; *140 dal* (Kossuth-versek) 1887; *Dalaim* 1887; *Virághullás* (versek), 1887, 1889; *Ibolya* (versek), 1887; *Daloskönyv* 1887; *Kis arany kert* (gyermekversek) 1887; *Négy mese a gyermek-ifjúság számára* 1887; *Népdalok* 1888; *Pillangók* (gyermekversek) 1888; *Az aranytollú madár nótái* (gyermekversek) 1888; *Virágok. Képeskönyv jó gyermekek számára* 1889; *Gyermekkert. Apró történetek versekben* 1889; *Apró emberek könyve* 1890; *Rózsabokor. Képeskönyv jó gyermekek számára* 1891; *Aranynapok* (gyermekversek) 1891; *Aranynapok. Tündérórák* (gyermekversek) 1891; *Az Én Ujságom gyermekszínháza leányok és fiúk számára* 1892; *A nagymama meséi* (elbeszélések, mesék, regék, versek) 1892; *Tündér órák* (gyermekversek) 1892; *Csingilíngi* (gyermekversek) 1892, 1901 (bőv.); *Zengő arany ábécze* (gyermekversek), *Verseskönyv* (gyermekversek) 1893 (KISS Áronnal és PÉTERFFY Sándorral együtt); *Meséskönyv* 1893 KISS Áronnal együtt); *Daloskönyv* 1893 (KISS Áronnal együtt); *A tanítók háza* (költemény) 1893; *Arany napsugár* (gyermekversek) 1894; *Pósa Lajos meséskönyve* 1894; *Arany Ábc* (gyermekversek) 1894; *Püünkösdi rózsák* (gyermekversek) 1894; *Gyermekmesék* 1895; *A világszép nádszál kisasszony* (mese) 1895; *Nagyapó mesekönyve. Jutalomkönyv jó gyermekek számára* 1895; *Cini-cini. A kicsikéknek muzsikálva* (gyermekversek) 1896, 1901; *Édes anyám* (versek) 1897; *Árpád népe* 1897; *A szabadság hősei. Képek az 1848–49. szabadságharcból* 1898; *Harangvirágok* (versek) 1899; *Száll az ének*, [1899], 1904, [1908]; *Pósa Lajos munkái*, 1–5 1905–1907; *Pósa Lajos költeményei*, bev. BRÓDY Sándor 1914; *Pósa Lajos gyermekversei*, bev. HERCZEG Ferenc 1914; *Lidike* (versek) 1920; *A magyar nép kesergője* (versek) [1921]; *Hazafias versek*, [1926]; *A tulipántos láda* (versek), szerk. VITA Zsigmond 1981.

² A *Jó barát* mind a tizenhét száma megtalálható a szegedi Somogyi Könyvtárban.

³ „Otthon”-kör: írók és hírlapírók érdekvédelmi szervezete. 1891-ben alakult Budapesten.

⁴ Pósa Lajosné (szül. Andrássy Anna Lídia) művei:

Tarka könyv 1897; *Ceruzakirály íródeákja* 1899; *Virágrege* (elbeszélések) 1900; *Olvassuk csak* 1906; *Arany síp* (mesék, versek) – *Ispiláng* (gyermekversek) 1909 (HERMAN Ottónéval); *Aranyvirág* (elbeszélések) 1910; *Tövises utakon* (versek) 1911; *Az én koszorúm* (versek) 1930.

⁵ A Lampérth-verssel kapcsolatos szerkesztői üzenetet lásd a 2.1.3.6. számú fejezetben)

⁶ *Jelenkor*, 1897, 17. szám

Felhasznált irodalom

GÁRDONYI Géza

- 1900 Gyermekek költője. In: *Tíz esztendő. Emléklapok Az Én Ujságom tízéves fennállása alkalmából.* Singer és Wolfner, Budapest, 8–9.

GYÖNGYÖSI László

- 1919 Pósa Lajos. *It.* VIII., 23–33.; 177–217.

KARINTHY Frigyes

- 1973 Pósa bácsi: Ninácska. In: *Így írtok ti.* Budapest, I. kötet, 154–156.

KOMÁROMI Gabriella

- 1998 *A gyermekkönyvek titkos kertje. Tanulmányok, esszék, kritikák.* Pannonica Kiadó, Budapest

KOMLÓS Aladár

- 1959 Pósa Lajos. In: *A magyar költészet Petőfitől Adyig.* Gondolat, Budapest, 245–249.

KOSZTOLÁNYI Dezső

- 1958 Pósa Lajos. In: *Írók, festők, tudósok Tanulmányok magyar kortársakról.* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, II. kötet, 23–32.

LAKATOS Éva

- 1972 Az Én Ujságom. In: *Magyar irodalmi folyóiratok.* Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, A sorozat/1. 147–152.

LŐRINCZY György

- 1922 *A Pósa-asztal.* Singer és Wolfner, Budapest

MÓRA István

- 1900 Az Én Ujságomról. In: *Tíz esztendő. Emléklapok Az Én Ujságom tízéves fennállása alkalmából.* Singer és Wolfner, Budapest, 14–15.

SEBŐK Zsigmond

- 1900 Az Én Ujságom és a gyermekirodalom. In: *Tíz esztendő. Emléklapok Az Én Ujságom tízéves fennállása alkalmából.* Singer és Wolfner, Budapest, 3–4.

SZINNYEI József

- 1906 Pósa Lajos. *Magyar írók élete és munkái* Horánszky Géza kiadása, Budapest, XI. kötet (Popeszku – Rybay), 61–65.

TÁBORI Róbert

- 1900 Nyílt levél Pósa Lajoshoz. In: *Tíz esztendő. Emléklapok Az Én Ujságom tízéves fennállása alkalmából.* Singer és Wolfner, Budapest, 13.

TÓTH Laura

- 1936 *Pósa Lajos* (bölcsészdoktori értekezés). Budapest

– SIC

- 1889 Kisdednevelési kiállítás. *Magyar Salon*, XI. 661–666.

A szerkesztő megjegyzései:

1) a szakdolgozatot *Balogh Lídia* engedélyével közlöm (szerkesztett változata, **Pósa bácsi postája** címmel, az *Iskolakultúra* c. folyóirat 1999/12. számában olvasható); a *Filléres Könyvtár* 1895-ben indult, *Mikszáth Kálmán: Huszár a teknőben* c. elbeszélésével, a 4. oldalon közölt évszám feltehetően elírás.

2) *Balogh Lídia* Az Én Ujságommal foglalkozó másik publikációja, **Egy századfordulós gyermeklap, Az Én Ujságom illusztrációi** címmel az *Eötvös Kiadónál* jelent meg, 2003-ban (In: *Két évszázad gyermekei. A tizenkilencedik-huszedik század gyermekkorának története*; szerkesztő: *Pukánszky Béla*).

Budapest, 2007. október 20. – K. M. J.